

DİASPORADA SURİYE ŞİİRİ

Mohamad TURKEY

Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, e-Poste:
turkey@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6778-1003>

Yusuf KARATAŞ

ESOGÜ İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı,
e-Poste: ysfkrtas@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0003-3075-8755> .

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Received / Makale Geliş Tarihi: 13/02/2023, **Accepted / Kabul Tarihi:** 04/05/2023
<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1250644>

Diasporada Suriye Şiiri

Öz

Suriyeli şairler, Suriye'deki savaşı ve savaşın geride bıraktığı mevcut sıkıntı ve felaketleri betimleyip insanların öldürülmesini, yıkımı ve göçe zorlanmayı reddettiklerini dile getirmektedir. Çünkü onlar bu savaşla birlikte en büyük tarihî dönüşümleri yaşarken vatandaşlarının hayatlarını kasıp kavuran bu çarpıcı döneme ilişkin tecrübelerini ve yaşadıkları dönemin tanıklıklarını şiir aracılığı ile ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bu çalışma, 2011-2018 yılları arasında Suriye savaşı sırasında üretilen bazı metinlere ışık tutmayı, bu şiir türünün doğuşu, bu dönemde Suriye içinde ve dışında yazılan Suriye şiirine yönelik araştırmacılar tarafından verilen önemli isimlendirmeleri ele almayı, ayrıca diaspora şairlerini birleştiren ortak özellikleri izah etmeyi ve şiirlerinin yapı ve tema açısından sanatsal özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma, metin ile metnin ortaya çıktığı toplum arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan sosyal yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşım, araştırmanın hedeflerine cevap verebilecek ve amaçlarına hizmet edebilecek en güçlü yaklaşımdır. İncelenen şiirsel metinleri tahlil ederken, iç sistemlerini gösterirken, ilişkilerini ve estetiksel işlevlerini anlamak için yapısal yaklaşım kullanılmıştır.

Çalışmada, diasporadaki Suriye şiirinin insanların vatanlarında ve yurtdışında yaşadıkları gerçekliği tasvir etmedeki rolünün önemli olduğu, bu şiirin her türlü zorlayıcı siyasi baskıdan uzak olduğu ve yazıldığı yerdeki koşullar nedeniyle formunun tam oluşmadığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Dönüşümler, Devrim/ Ayaklanma, Diaspora, Suriye.

Syrian Poetry In The Diaspora

Abstract

Syrian poets portray the Syrian war and its aftermath of calamities in our days, and express their rejection of bloodshed, sabotage and forced displacement. They experience the major historical transformations related to this war, and strive to present their poetic testimonies on their era and their own experiences related to this fateful period that storms the lives of their compatriots.

This study aims to shed light on some of the texts produced during the Syrian war Between 2011-2018, and deals with the most important names that critics gave to Syrian poetry that was said during this period inside and outside Syria, and seeks to clarify the common features that unite the poets of the diaspora, and show the artistic characteristics of their poetry.

This research relied on the social approach that seeks to clarify the connection between the text and the society in which it arose. It is thus the most capable of the approaches to respond to the objectives of the research and serving its purposes. The structural approach was used in analyzing the studied poetic texts, highlighting their internal systems, and understanding their relationships and aesthetic functions.

The study reached results, including: the importance of Syrian poetry in the diaspora for its role in portraying the reality that people live in and outside their homeland, and its distance from any compelling political pressures, and its incomplete image due to the circumstances in which it was said.

Keywords: poetry, Transformations, Revolution/ Riot, Diaspora, Syria.

Giriş

Şiir, şairin iç sesini dinlemesinden doğmaktadır. Gerçekliği dürüst ve şeffaf bir şekilde okuma esasına dayanarak söyleyen kişi için psikolojik ve duygusal bir iklim yaratma işlevini yerine getirir. Bu ise çağdaş Arap şiirinin bünyesinde yenilenme parıltıları oluşturan şiirsel metnin üretilmesinde sanatsal formun önemine ve buna duyulan önemli gereksinime odaklanarak yapılır. Şiir, her yeni çağın özünü başka bir dil, nadide bir kimlik ve farklı bir güzellikle ifade eder. Nitekim o, kavramların ve kalıpların dışında kalan bir vizyon, eski şiirsel biçimlere karşı bir başkaldırı; geçmişin, şimdinin ve benliğin bir arada bulunmasıdır.¹ Suriye içinde ve dışında, Suriyeli gurbetçilerin şiirlerinin önemli özellikleri vardır. Şiirin yapısı, yirmi birinci yüzyılın ikinci on yılında Suriye'nin tanık olduğu savaş sırasında ortaya çıkar. Onun söz konusu bu özelliği hala her şeyin üstesinden gelmektedir. Bu şiir, ehemmiyetini ülkenin durumuna ve geleceğine yönelik korku ve endişe ile karışık Suriye kimliğinden kazanmakta olup şairlerin yaşadıkları yıkım, kan ve zulüm imgeleriyle doludur. İki tür diaspora şairini ele almak, araştırmacının bir yandan ülkeyi kasıp kavuran durumların her yönünü tasvir etmesini sağlarken diğer taraftan da bu şiir türünün özelliklerini anlamaya ve her iki türdeki şairlerin yaşadığı duyguları kıyaslamaya imkan sağlamaktadır.

Suriye savaşının etkileri şairlerin şiirlerinde aynı zamanda hem şekil hem de muhteva açısından büyük bir dönüşüme neden olmuştur. Nitekim savaşın patlak vermesiyle beraber yıllar öncesinde gizli kalan entelektüel, varoluşsal ve felsefi sorular gün yüzüne çıkmıştır. Bunlar da şiirin biçim ve üslubuyla ilgili soruların ortaya çıktığı yeni bir ortam yaratmıştır. Suriye diasporası şairlerinin şiirlerinde güzelliği savundukları, bütün Suriyelilerin adeta uykusunu kaçıran kirlilik ve çirkinlikten uzak kalarak bunlar arasında kalan güzellikleri kurtarma çabasında oldukları söylenebilir. Şunu belirtmek gerekir ki bu dönemde ortaya konan şiirlerin hem olumlu hem de olumsuz yanları vardır. Ancak şiir, yıllardır kendisine dayatılan politikacıların boğucu pençesinden kendini kurtarmayı başarmıştır. Bu durum şiirde güzellik ve değerün üstün gelmesi demektir.

1. Diaspoarada Suriye Şiirinin Doğuşu

Bu çalışma, bir yönüyle (iç/dış) veya (yakınlık/uzaklık) ikiliğine dayanmaktadır. Nitekim her Suriyeli şairin ülkesinde olup bitenlere ilişkin özel bir konumu vardır. Şairler ister gerçekleşen olaya uzak ister yakın olsunlar fark etmez. Bu konum, kimlik ve aidiyet tarafından dikte edilen doğal bir durumdur.² Buna ilave olarak şairin insani yönü ve tabiatından kaynaklanan dünyadaki büyük ve önemli olaylara ilişkin kendi görüşlerini ifade etme durumu vardır. Hal böyleyken 2011 yılının başından itibaren hatta bu çalışmanın yazılıp yayımlandığı tarihte bile şairlerin kendini ve vatanını ilgilendiren konularda sessiz kalması düşünülemez.

Devrimin/ayaklanmanın başlangıcından bir süre sonra bazıları erken bazıları ise çeşitli nedenlerle geç olmak üzere birçok Suriyeli şair ülkeyi terk etmiştir. Nitekim onları ülkeyi terk etmeye iten birçok sebep vardır. Şairlerden bazılarının ülkeden ayrılışının, yaşanan devrimin coğrafi konumu, kapsamı ve etkileri ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantısı vardır. Bu şairler arasında şu isimler sayılabilir: Terör örgütü tarafından idam edilen Beşir el-Ânî, bir bombardımanda şehit düşen Muhammed Velîd el-Mısrî, rejim tarafından tutuklanan Vâil Sa'de'd-dîn. Enes ed-Dağîm, Halîl Suveylih, Bâsim Süleyman, Hasan İbrahim el-Hasan, İsâ eş-Şeyh Hasan, Ammâr Tebbâb³ gibi birçok isim ise göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bu nedenle, diaspora şairlerinin özelliklerinin ve henüz olgunlaşmamış olan, araştırmaya ve eleştirel yaklaşımlara ihtiyaç duyan ikilik teriminin teknik özelliklerinin izini sürmek için bahsettiğimiz iç-dış ikiliğine odaklanmamız çok önemlidir.⁴ Söz konusu bu önem şairlerin yalnızca yaşanan olayla ilgili deneyimlerinden değil, aynı zamanda onların metinlerinde güçlü bir şekilde mevcut olan kimlikten de kaynaklanmaktadır. Onların kimliğine ilişkin sorular bir yandan anavatanlarının geleceği için endişe ve korku yüklü görünmekteydi. Öte yandan ise kana, yıkıma ve acıya doymuş bir yapıdaydı. Çoğu Suriyelinin hayatını gölgeleyen, ulusal ve ailevi dokusuna kadar ulaşıp onu darmadağın hale getiren şey ise yaşadıkları bu acıdır. Bu ıstırap, siyasi yönünün yanı sıra acı, ihanet ve kırılma şeklinde insani bir boyutta kendini göstermektedir.

Diaspora şairlerinin, bireysel benlik sorunlarıyla yakından ilgisi olan ve kimlik meselesini ele alışlarını farklı kılan başka özellikleri de vardı. Bu şairlerin şiirleri, anavatanlarına ait olan orijinal yapı ile yerleştikleri değişik top-

1 Muhammed Sa'dûn, *eş-Şi'riyye fi divân Bedir Şâkir es-Seyyâb* (Beskara: Câmiatu Muhammed Haydar Kulliyetu'l-Âdâb, Risâlatu Mâcistir, 2010), 53.

2 Hâlid Huseyin, "eş-Şi'iru's-Sûrî fi ş-şetât kirâ'a fi ru'â nakdiyye" *Savt ultrâ*, erişim: 31 Mart 2022, www.ultrasawt.com.

3 Mâcid Hac Muhammed, "Eseru'l-lucû' fi'l-edebi'l-'Arabî el-mu'âsir el-me'sâtu's-Sûriyye 'Unmûzecen". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/24 (Haziran 2020): 261-280.

4 Huseyin, "eş-Şi'iru's-Sûrî fi ş-şetât"

luluklara ait olan yeni aidiyetler arasında dağıtılmış haldeki şiirsel öznelliğe sahiptir. Aynı şekilde şairlerin kimlik meselesinin şiirlerini büyük ölçüde zenginleştireceği de varsayılabilir. İnsani açıdan bakıldığında ise şiirlerin bir yandan ayrılık ve kopuş ile örülü olduğu, diğer yandan ise gurbet ve yeni topluma entegrasyona ilişkin olduğu söylenebilir. Şiirdeki sanatsal estetik, Suriye olaylarına ilişkin söz dağarcığı, imgeleri ve olayları arasındaki metinsel harmanlamaya dayanmaktadır. Bu durum onların şiir dünyalarına zengin ve geniş bir alan katan şu eleştirel sözü akıllara getirmektedir: *Şiirler, yaşanan çetin olayların ve yaşanmış Suriye gerçeğinin sadece bir yansıması ve simülasyonu değil, varoluşsal bir alandır.*⁵

Büyük olaylara tanık olan bazı şairlerin şiirlerinde, inandırıcılığını her gün karşı karşıya kaldığı tehlikelerden ve kritik bölgelerde hayatta kalmak için verdikleri mücadeleden alan bir içerik söz konusudur. Ayrıca, her bölgedeki tehlikeler diğerlerinden farklı olduğundan, şairin yaşadığı coğrafi bölgeye göre yaşadığı mücadeleler değişmektedir. Yurtdışındaki diaspora şairlerine gelince, onların hâlâ savaşın ortasında ülke içinde bulunan şairlerden daha az önemli ve etkisiz olduğu söylenemez. Nitekim onların ahlaki sorumluluğu da Suriyelilerin sesi olup çektikleri sıkıntıları bütün dünyaya duyurmaktır. Bu sorumluluğun, onların şiirlerini odak noktasına koyduğu söylenebilir. Şöyle ki onların yurtdışında şiirlerine gösterilen büyük ilgiyi, gerçekleştirdikleri faaliyetleri, diğer diaspora ülkelerindeki durumlara yer veren platformları ve kendilerine çokça verilen ödülleri görmezden gelemeyiz. Bütün bunlar, bir yandan onlardan beklenen rolün önemini vurgularken Suriye davasını desteklemek ve dünyanın dikkatini bu davaya yöneltmek için yurtdışındaki varlıkları sayesinde birçok adım atabileceklerini göstermektedir. Böyle durumlarda şiir yazmakla ilgili iki hipotez vardır. Bunlardan biri Nizâr Kabbâni'ye siyasi şiiri sorulduğunda söylediği şu sözdür: *Açıkçası, dünyayı doldurduğumuz tüm siyasi destanların gürültüsünün, tarihin çöpe attığı röportajlardan başka bir şey olmadığını önünüzde beyan ederim.* İkinci hipotez ise ilk Filistin İntifadası sırasında Memdûh Advân tarafından yüksek sesle dile getirilen şu sözdür: *Şairler!, kötü şiirler yazın.* Burada görüldüğü üzere iki çelişkili görüş vardır. Suriye şiirinin paralel okuma araçlarında temsil edilmek üzere bu iki hipotezi ele almak yerinde olacaktır. Bunlardan Nizâr Kabbâni'nin görüşü, eşi görülmemiş eleştirel sertliği ile herhangi bir şiirsel aşamada veya kişisel şiirsel deneyimler içerisinde en zor olanıdır. Eserlerinde bunu çok açık bir şekilde yeniden ele alan çok az şair vardır. Öte yandan intifadaya sahip çıkmak ve onu savunmak için kötü şiir yazmakta bir sakınca yoktur. Şair ve eleştirmen Muhammed 'Alâa'd-dîn Abdu'l-Mevlâ'nın *Şiirin devrimle ilişkisi nedir?*⁶ adlı çalışmasında işaret ettiği gibi birçok Suriye şiirinde örneği vardır.

Yetenekli şair, şiiri aracılığıyla olayları sanatsal ve yaratıcı bir şekilde yeniden formüle etmesine yardımcı olacak yaratıcı mekanizmalar ortaya koyabilen kişidir. Şair bunlar aracılığıyla yakın geçmişteki olay örgüsünü ve olayın ayrıntılarını adeta bir çemberin dışından metaforik olarak bakmayı sağlayan zaman mesafeleri üretebilir.⁷ Bu da ancak, olayın ayrıntılarına dair farkındalığa katkıda bulunan araçlarla yenilik yapmayla ve çoğu şiirsel deneyimin kalıpları dışında yazma yeteneğine sahip olan yaratıcılık sayesinde başarılabilir. Şairin sanatsal araçlara sahip olması ve bahsedilen özelliklere sahip olması, onun yaratıcı olmasını sağlar. Şair gerçekliğe şiir dünyasını ve içindeki varlığını destekleyen yeni yöntemlerle yaklaşırken, yaşadığı ülkelerin kültür çevrelerinin onu kendi içinde sınırlamaya çalıştığı kalıplardan uzaktır. Buradan hareketle şairin tecrübesini ve hayatını özetleyen şeyin savaş zamanındaki Suriye şiirinin tek imge olması gösterilebilir. Nitekim o, yaratıcılığın ruhundan uzaklaşarak ağlamaklı olarak nitelenen tona odaklanır ve ötekine dair aşkın Batılı bakış açısı karşısında daha aşağı konumdaki imajı şekillendirir.

Savaşlar ve etkileri Arap toplumları için yeni değildir. Nitekim bu toplum çok eski zamanlardan beri savaşlara alışmıştır. Savaşların bu toplum üzerindeki etkisi, başta dil ve edebiyat olmak üzere hayatın tüm yönlerini içeren farklı şekillerde ortaya çıkmıştır.⁸ Edebiyat her toplum için bir ayna görevi üstlendiğinden tüm sosyal ve politik boyutlarıyla yaşanan gerçekliğin özünden doğmaktadır. Birçok Suriyeliyi göç etmeye ve komşu ülkelere sığınmaya iten öldürme ve yıkım barbarlığı karşılığında Suriye halkının çektiği acıların ve trajedilerinin gerçekçi ve doğru bir resmini aktarmaktadır.

Şiir, Suriye trajedisinin birçok yönünü betimleyerek ülkedeki olaylara ışık tutmaya katkıda bulunmuştur. Öte yandan bu trajedi; iltica ve kaçış anları, savaşın etkileriyle ilgili soruların sorulması bakımından yaratıcılığa katkı sağlamış görünmektedir. Bir ulusun edebiyatındaki trajik olayların entelektüel ve sanatsal bir vizyon ürettiği Ürdünlü

5 Mâzin 'Aksem Süleyman, *Harekiyyetu 'ş-şâgîlâti 'l-kiyâniyye muheyminâton şî 'iriyye fî zemeni 's-sevra ve 'l-harb fî Suriye 2011-2018* (İstanbul: Muzâyik li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2019), 126.

6 Muhammed 'Alâa'd-dîn Abdu'l-Mevlâ, *Mâ alâkatu 'ş-şî 'iri bi 's-sevra, mukaddime nazariyye fî kırâati 'şî 'iri 's-Sûri hilâl el-inficâri 'l kebîr*, (İstanbul: Merkez Haramûn li'd-Dirâsâti'l-Mu'âsira, 2019), 2.

7 İmâdu'd-dîn Mûsâ, "Siryâza şî 'iriyye 1-3 ru'â nakdiyye li kasîdeti 'ş-şetâti 's-Sûri", *Safahâtu 's-sekâfe*, erişim: 5 Mart 2022, <https://syria.alsafahat.net>

8 Muhammed Mâcid ve Muhammed Faysal ed-Dahîl, "Teceliyyâtu 's-sirâ fi 'l-edebi 'l-'Arabî el-mu'âsir ve eseruhu fî harbi 'l-Arap mine 's-sirâ 've 's-sidâm ila sekâfeti 'l-harp fî şî 'iri Suriye nemûzecen", *Mecelletu 'l-hareke* 20/2 (2018): 320.

yazar Eymen el-‘Atûm tarafından da doğrulanmıştır. Nitekim o, 2011’den sonra Suriye edebiyatının Suriye devriminden etkilendiğini gördüğü için eserlerinde Suriye halkını rejime karşı ayaklanmaya iten sebeplerin tamamına odaklanmıştır.⁹

Suriye ayaklanması/devrimi sırasındaki şiirsel üretime, eleştirmenlerin verdiği başka isimler de vardır. Devrim yıllarında dünyanın birçok yerine dağılmış Suriyeli şairlerin ortaya koyduğu eserler, bazı eleştirmenler tarafından devrimci edebiyat kategorisinde yer almıştır. Edebiyat ve özellikle şiir; devrim de dahil devrimlerin edebiyatla desteklediği kalplerin, ruhların ve zihinlerin devrimine sadece bir cevaptır.¹⁰ Taha Hüseyin, devrimin patlak verdiği dönemde edebiyatı zayıflattığını savunur; çünkü edebiyat birdenbire oluşmaz. Onun açısından ayaklanma, ne kadar tehlikeli olursa olsun, birey ve grupların hayatlarını ne kadar derinden etkilerse etkilesin, edebiyat birdenbire değişmez.¹¹ Dolayısıyla Taha Hüseyin’in devrimin doğurduğu şiiriyet konusunda şüpheye düştüğünü görüyoruz. Hatta devrim sırasında ortaya çıkan ve alevlerini yaşayan herhangi bir edebiyatın değerini inkâr etmeye kadar gider. Ona göre ölümsüzlüğe ve hayatta kalmaya layık olan edebiyata gelince, o zamanın ötesine geçen ve devrim sırasında değil, sonra gelen edebiyattır.

Şairin, toplumunun tanık olduğu büyük dönüşümlerle çağdaş olması büyük bir şiir atmosferi oluşturur. Ancak aynı zamanda şairi, yazmasının tek nedeni olan olayın ihtişamı ve şimdiki anın cazibesinden kaçamadığı için kolaycılık tuzağına sürükleyen sanatsal bir tuzak da olabilir. Pek çok eleştirmen Suriye trajedisinin Suriye şiiri üzerindeki olumlu etkisini kabul etmeye devam etmekle beraber onun etkilerinin kısa vadede açığa çıkmayacağına ve bunun daha uzun yıllar alabileceğine inanmaktadırlar. Bazı eleştirmenler ise bu etkinin şunları da sakladığını düşünüyorlar: “Mana ve şekil açısından büyük bir sapmadır. Bu Suriye savaşı, uzun zamandır ertelenen tüm entelektüel ve felsefi soruları uyandırmak için bir fırsat idi. Yakın bir zamanda birçok şiirsel yazıların çoğu bilinen ve şu anda kullanılan sözlüklerine geçecektir. Suriye trajedisi, insanların savaş altında yaşadığı trajediyi ifade eden yeni terimlerle yeni bir sözlüğün oluşmasına yol açacağı gibi bu sözlük, aidiyet, kimlik ve kültür sorularına da cevap verecektir.”¹² Diğer eleştirmenler, savaş sırasında yazma olgusu üzerinde daha fazla çalışmaya ihtiyacımız olduğunu savunmaktadırlar. Bu olgu ve devam eden trajedi hakkında yazmak kolay değildir. Bu hala şekillenmekte olan ve henüz tüm yönleriyle kavrayamadığımız bir olgudur. Şair İsa Şeyh Hasan, Suriye’nin devrimin ve savaşın şiddetini artıran şiirsel bir yanardağ haline geldiğini ve bunların Suriyelilerin gerçekliğine olan etkilerini görmüştür. Trajedi yıllarında şair sayısındaki büyük artışı ve çok sayıda manzum eser olduğunu vurgulamış ve bu şiirin nitelikli şiir ve vasat şiir arasında gidip geldiğini ve tasnifinin savaş bittikten ve Suriye’nin yeşil alanlarında barış sağlandıktan sonra olacağını belirtmiştir.¹³

Burada, İsa Şeyh Hasan’ın söylediğine bir ekleme daha yapılabilir. Bu da devrimin gölgesindeki muazzam miktardaki Suriye şiirinin, iyisiyle kötüsüyle bir model oluşturabileceği ve bu dönemlerin, bazı yazarların edebi başarılarını öldürürken, bazılarını ise buldukları terk edilmiş yerden ışıltılı yerlere fırlatan seçkin metinler olduğu gerçeğini desteklemesidir. Zira devrimler kusurları, sahte ve gerçek dışı olan her şeyi ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle gerçek bir şairin, daha önceki sonuçlarına ek değer katan ve geçici olabilecek bir dönemin içerisinde varlığını sağlamlaştıran seçkin bir şiirsel başarıyı ortaya koyabilmesi için birçok bilişsel, sanatsal ve deneysel koşullara ihtiyacı vardır. Zira herkes bilir ki, olayın ihtişamı kaybolacak ve parıltısı sönecektir. Muhammed Alâa’d-dîn Abdu’l-Mevlâ’nın da düşündüğü gibi: “Savaşlar, devrimler, cinayetler, kan bunların hepsi geçer, biter ve insan hafızasında kara bir nokta haline gelir ve genellikle geriye kalan, bu durumlara eşlik eden, bunlardan etkilenen ve bunlarla meşgul olan şiirdir. Her yaratıcı şiir nicelik bakımından azdır ancak vardır ve göz ardı edilemez.”¹⁴

Suriyeli şairlerin kendine has izlerini taşıyan farklı sanatsal üsluplarını yaratmaları gerekmektedir. Gerçeğin aktarımını ve tasvirini yalnızca şiir yoluyla desteklemeyen veya olan her şeyden kimin sorumlu olduğunu belirlemeden yaratıcılığın hassas noktalarını göz ardı etmeden Suriye olaylarının gerçek yüzünü tüm dünyaya göstermek onların sorumluluğundadır. Çünkü yargıda bulunma gerçek şiirin görevi değildir. Gerçek şair, siyasi ve ahlaki duruşunu önyargılı ideoloji tuzağına düşmeksizin sağlayan bir yaratıcı zekaya sahiptir. Diaspora, milyonlarca insanın herhangi bir suç işlemeyen yurtlarını terk etmeye zorlandıkları kolektif bir baskı durumudur. Bu insanlar, diaspora özel epistemolojik araştırmalarına göre kurban durumundadırlar. Robin Cohen ve William Safran’ın çalışmalarına göre, diaspora-

9 Eymen ‘Atûm, *Hâviye*. (Beyrût: el-Muessesetu’l-Arabiyye li’-d-Dirâsâti ve’n-Neşr, 2016.), 11.

10 Taha Hüseyin, *Hisâm ve nakd* (Beyrut: Dâru’l-‘İlim li’l-Melâyin, 1985), 157.

11 Taha Hüseyin, *Hisâm ve nakd*, 92.

12 Sâmîr İsmâîl, “eş-Şi’ru’s-Surî beyne dâhil ve hâric kasîde vâhîde mektûbe bi kalemi’l-harb”, *Mecelletu’l-faysal*, (Riyad 2016), 36.

13 Mebrûke ‘Ali ve İsa eş-Şeyh Hasan, “el-Kasîdetu Tairun Sarîku’l-Hannâi ve ene erkudu veraeh”, *Sahîfetu’l-Arab*, s. 10079, erişim: 27 Mayıs 2022, <https://alarab.app/>.

14 Abdu’l-Mevlâ, *Mâ alâkatu ‘ş-şi’iri bi’s-sevra*, 2.

nın tüm koşulları onlarda gerçekleşmektedir.¹⁵ Edebiyatın bu türü, 2011 yılından sonra devrim/ayaklanma hakkında yazılan her şeyi içerir. Bu türün sahipleri Suriye içinde ve dışında bulunmakta olup eserlerinde büyük ölçüde bireysel kurtuluş odaklanmıştır.

2. Diaspora Şairlerinin Ortak Özellikleri

Suriye içinde veya ülke dışındaki diaspora şairlerinin birçok ortak özelliği vardır. Bu, bir yandan şairler arasındaki duygu birliğini gösterirken öte yandan diaspora ülkelerinde yaşanan trajediye işaretler. Söz konusu bu özelliklerden en belirgin olanları şunlardır:

2.1. Bazı Şairlerin Tutuklanması ve Kovuşturulmaya Maruz Kalması

Şairleri ülkelerinden göç etmek zorunda bırakan durumlardan biri tutuklanmalarıydı. Birçoğu yayınladıkları şiir kitaplarının çokluğu ile ayırt edilmektedir. Bunun yanı sıra eserlerini, yaşadıkları ülkenin diline çevirmeye ve yayınlamaya özen göstermeleriyle de öne çıkmaktadırlar. Şair Abdullah el-Harîrî; devrime, savaşa, kuşatmalara ve ölüme yazı malzemesi olarak bakanların bulunduğu ve Suriye trajedisinin sürgündeki diaspora şairlerinin şiirlerinin çıkış noktası haline geldiğini belirtmektedir. Buna ek olarak diaspora şairlerinin şiirlerinin genellikle miras alınan epik kültüre dayandığını kaydetmektedir. ¹⁶Söz konusu bu kültür, Şâfi el-Es‘ad’ın تَلَمَّسَ الْكَلِمَاتِ عَلَى الْجِدَارِ “*Duvardaki kelimeleri hissediyoruz*” isimli divanındaki şu şiirinde görülebilmektedir:¹⁷

Yasını tutuyorum Leylak ağacının

Homeros kahramanlarının kız kardeşinin

Ve kalkanlarının

Ve aralarında savaşlar çıkaran güzelin

Yasını tutuyorum Leylak ağacının

Tabiatın Şahinşahının

Hanımefendisinin yemyeşil mülklerin

Yasını tutuyorum Leylak ağacının

Sanki ilk ve son şehitmiş gibi

Yasını tutuyorum Leylak ağacının

Sallanır üzerine astığımız sırlı sözcükler

Kisra saraylarının

Yasını tutuyorum Leylak ağacının

Beni kurşundan korumak için ölen.

”أرثي شجرة الزنلخت

شقيقة أبطال هوميروس

ودرعهم

والجميلة التي أنشبت الحروب بينهم

أرثي شجرة الزنلخت

شاهنشاها الطبيعية

وخاتون الممالك الخضراء

أرثي شجرة الزنلخت

كانها الشهيد الأول.. والشهيد الأخير

أرثي شجرة الزنلخت

عليها علقتنا الكلمات السرية التي هزئت

أيوان كسرى

أرثي شجرة الزنلخت..

التي ماتت لتحميني من الرصاصه.”

Şair maruz kaldığı ölümün gölgesinde yazmaktadır ve bu şiirini yaşadığı sıkıntıyı tam olarak ifade etmek üzere yazmıştır. Şiiri sayesinde sıkıntılardaki güzelliğe ulaşmaya çalışır. Gücün sembolü ve izzetin kaynağı addettiği bu ağaca yönelttiği mersiyesinde peşpeşe başına gelen olaylar karşısında içini dökmek ve hakim sınıfın önene koymak için sığındığı bir unsuru kaybetmiştir.

2.2. Olayları Hızla Yayımları

Şairler yaşadıkları acı olayları genellikle kısa metinler içerisinde kamufle ederek yaşadıkları baskılara rağmen kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Eleştirmenler ve şairler, bu duygusal aktarmaları uzun destansı metinler için bir başlangıç noktası saymaktadırlar. Bu bağlamda Abdullah Al-Hariri’nin “تالوت هبَّ لموتٍ متكرَّر” *Tekrarlanan ölümün kırılğan üçlüsü*” adlı şiiri de dahil olmak üzere birçok şiir bulunmaktadır:¹⁸

15 Râmi Ebu Şihâb, “Kîrâatun ma’rifîyyetun li’ş-şetâti bed’ en mine’n-nefyi’l-evvel”, *Rumman*, erişim: 30 Mayıs 2022, <https://rommanmag.com/view/posts/postDetails?id=4042>.

16 Abdullah el-Harîrî, “el-Kaside’s-Suriyye el-cedide kasidetu mâ be’de’s-sevra”, *el-Cumhuriyye*, erişim: 8 Ağustos 2022. www.aljumhuriya.net.

17 Hikmet Şâfi el-Es‘ad, *Netelemmesu’l-kelîmât ‘ala’l-cidâr* (Ankara: Sonçağ Kültür, 2020), 66-68.

18 Abdullah el-Harîrî, *Lâ tensâ kalbeke hâfiyen* (Amman: Dâr Fadâ’t, 2019), 27-28.

<i>Davulun iniltisi</i>	”عَوَاءُ الطَّبُولِ
<i>Yutar rüzgarı</i>	يبتلعُ الريحُ
<i>Ve yuvarlanır her şeyi katarak tınısına</i>	يتدحرجُ طامراً كلَّ شيءٍ بالطَّينِ
<i>O şaşkınlık anında</i>	في ذلك الذَّهولِ
<i>Yükselir bayraklar</i>	تشمخُ الراياتُ
<i>Çarpışır düşmanlar; tabilerle, bulutla ve peygamberle</i>	ويلتحمُّ الأعداءُ بالأتباعِ والغيمةِ والرسولِ
<i>Nur ordusunun öncüleri uzanır</i>	تطلُّ طلائعُ جيشِ النورِ
<i>Doğunun soğuk dağ zirvelerinden</i>	من ذرا جبالِ الشَّرْقِ الكالحةِ
<i>Fırlatır mızraklarını delmek için yaşlı gözlerini</i>	وترمي رماحها لتتقبَّ عيونَه المالحَة
<i>Ve üfler horozların boğazlarına</i>	وتنفخُ في حناجرِ الدِّيوكِ
<i>Serilir masmavi çarşafklar</i>	وتفرشُ الشَّراشيفَ الزرقاءِ
<i>Savaşın kirlerinin üstüne</i>	فوقِ أوْساخِ الحروبِ
<i>Sanki tüm bunlar hiç yaşanmamış gibi</i>	كأنها لم تكُ قبل الآنَ“.

Suluk kara rengiyle ölümün her şeyi kuşattığı Suriye'nin her yerinde savaş davulları çalarken olaylar insanın kalbini alıvermektedir. Ne var ki hastalık gibi yayılmış bu körlükle baş etmek üzere Hakk'ın sesi uzaktan belirir ve yavaş yavaş yaklaşır. Şair gerçekliğe yaklaşmak için hayali tasvirlerle başvurur ve bu karanlığı silmesi, savaşın kalıntılarını uzağa fırlatması ve yeryüzünü baharla donatması için güzel günlere bakışlarını çevirir.

2.3. Şiirlerinde Yeni Adreslere Yer Vermeleri

Şairler, eserlerinde diaspora şairlerinde açıkça ortaya çıkan kültürel farklılığın etkisini vurgulamak üzere yeni başlıklar kullanmaya başlamıştır. Bunun bir uzantısı da şiirlerinde farklı şehir ve sokak isimlerini kullanmalarıdır. Bu durum vatanlarına aidiyet duygusunu kaybettiklerine işaret etmektedir. Nitekim Suriyeli şair Vidâd Nebi, aşağıdaki şiiri ile bu durumu itiraf etmektedir:¹⁹

<i>Kötü bir kadın gibi, çehresiz</i>	”كامرأةٍ سيئةٍ لا ملامح لها
<i>Berlin'de kalabalık bir kaldırımda satıyor bedenini</i>	تبيعُ جسدها على رصيفٍ مزدحمٍ ببرلين
<i>Küçük bir çukur kazdım</i>	حفرتُ حفرةً صغيرةً
<i>Fürstenwalde'de bir parkta yeşil bir kayın ağacının altında</i>	تحت شجرة زانٍ خضراءٍ في منتزه (فيرستن فالدي)
<i>Gömmek için otuz yılı küçük bir çukura</i>	حفرةً صغيرةً لأدفن فيها ثلاثين عاماً
<i>Ve harap bir ülkeyi</i>	وبلداً خراباً
<i>Eski kıyafetlerimi</i>	ثيابي القديمة
<i>Dolaplardaki ayakkabılarımı</i>	أحذيتي في خزانة منزلي المتعددة
<i>Eski şiirlerimi</i>	قصائدي القديمة“.

Dünyanın bir çok yerindeki Diaspora Şairleri daha önce yaşadıkları evrenlerinden uzaklaşmış ve kendi vatanlarının semtlerindeki anıları nedeysen silinmeye yüz tutmuştur. İşte kadın şairlerden biri hüznü damlatan kelimelerinin arasında bunu itiraf etmekte ve açıkça dile getirmektedir. Yeni ikametgahında, anılarla dolu yaklaşık otuz yılını defnedebileceği geçici bir sığınak bulmuştur.

2.4. Şairlerin Göçe Yönelik Ortak Bakışları

Diaspora şairleri, ülkelerindeki koşullar nedeniyle göçe iki açıdan bakmışlardır. Bunlardan ilki tüm detaylarıyla yeni gelişmelere ayak uydurmaya çalışan nesnel bir bakıştır. Bir diğeri ise özneliktir. Bu tutum gelecekteki bir zamanda mutlaka olumsuz olmayacak olsa da şu anda şiir yazımındaki öznelik, şairin bencillikle ve ezici kamu endişesinden uzak durmakla karakterize edildiği bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim diaspora şairlerinin öznelik içindeki haykırışları, sürgüne gönderilen lirik şairlerin kişiliğinin çığılığına benzemektedir.²⁰ Ömer Süleyman Suriye şiirinde bu subjektif eğilimi şu sözlerle savunmuştur: *Bu enkazı azaltmakta kelimelerin doğrudan rolü yoktur, şiire dökülen kanın*

19 Meysûn Şukeyr, “eş-Şi'ir's-Sûri fi'l-menfâ ve 'âlem yahriku kalbehû”, *Rummân*, erişim: 16 Şubat 2017, <https://rommanmag.com/view/postDetails?=2565>.

20 el-Harîrî, “el-Kasîdetu's-Sûriyye el-cedîde kasîdetun mâ be'de's-sevra”.

dili galip gelmiştir ama biz diasporada yazıyoruz. Poetika, özellikle burada, yaşadığım Fransa'da yeni bir dil öğrenerek yazar ve şairlerle kaynaştıktan sonra şiirimi geliştirdi, bu yüzden diaspora bence her zaman kötü değildir.²¹

2.5. Tamamlanmamış Şiirsel İmge

Genç şairlerin yeni şiirlerinde tamamlanmamış poetik imgeler²² görülmektedir. Şairler bu imgeler aracılığıyla, çoğu zaman okuyucuya tam olarak ulaşmayan ve poetik imgeye alternatif ve eşdeğer olarak kabul edilen psikolojik durumu aktarmaktadırlar. Nitekim Muhammed el-Osmân'ın هاشم القصيدة “Şiirin Kenarı” adlı aşağıdaki şiirinde bunun örneği bulunmaktadır:²³

Deniyorum

Gülümseyen bir çiçek çizmeyi deniyorum

Kollarını gökyüzüne açan

Ve kazmayan mezarını yeryüzünde

أحاولُ

أحاولُ أن أرسمَ زهرةً مبتسمةً

تفتحُ ذراعَيْها للسماء

ولا تحفر قبرها في الأرض.

Bu şiir, psikolojik sıkıntı yaşayan ruhun içinde bulunduğu durumu ortaya çıkarır. Nitekim şairin yaşadığı acı tecrübeler ile şiirleri zamanla doruğa ulaşmalı ve daha sonra birbirini izleyen deneyimlerle şiirler olgunlaşma evresine girmeye başlamalıdır. Bu duruma örnek olarak şair Abdu'l-Kerîm Bedirhân'ın هواجس ليلية “Gece Endişeleri” adlı şiiri verilebilir. Nitekim bu şiirde hakim konumda olan vahşi bir yabancılaşma duygusu, gerçeklikten kopuş ve kara vizyon imgelerini içeren sözde kimlik kaybıdır.²⁴

Şehrin yüzü benim gibi gözyaşlarına boğulmuş

Ve umutsuzluk rüzgarı mahvolmuş bir şekilde uluyor

Bakıyorum yüzüme

Aynalar yüz çeviriyor benden

Kimim ben?

Çehrelerimiz birbirine karıştı

Ve eriyip kayboldu sisler içinde

Şimdi sorduğunda hiç kimseye iltifat etmiyor:

“Nasılsın?”

Kelimeler anlamlı hale geldi

Ve benim durumum ülke şartlarına benziyor.

Beni haberlerde görebilirsin

Mızrak dişlerinin üzerindeki parçalanmış gövdede

Sanki ben başka biriyim

Bazen gülüyorum bazen ağlıyorum

Ya da ölüyorum belki dirilirim diye

Çığlık atıyorum ve ardından duruluyorum

Hüzün iniltisinin akorunda durulması gibi

”وجهُ المدينة غارقٌ بدموعه مثلي

وريحُ اليأس تعوي في الخراب.

أرنبو إلى وجهي...

فتنكرني المرآيا

من أنا؟!

اختلطت ملامحنا

وذابت في الضباب

الآن لا أحد يجامل حين يسأل:

”كيف حالك؟“

صار للكلمات معناها

وحالي مثل أحوال البلاد

تروني في نشرة الأخبار

في الجسد الممزق فوق أسنان الحراب

وكأني أحد سواي

أوان أضحك ثم أبكي

أو أموت لعليّ أحيًا

وأصرحُ ثم أخبو

مثلما يخبو شهيبي الحزن في وتر الرّباب.“

Yukarıdaki şiirde, şiddetin tiranlığına maruz kalan benliğin sorgulanmasıyla başlayan varoluş ve kimlik sorularının yer aldığı kasvetli bir atmosfer hakimdir. Söz konusu konu, adeta şairdeki psikolojik ve fiziksel yaraları derinleştirerek benliğini derin bir parçalanma çukuruna itmektir.

21 Mûsâ, “Siryâzâ şî'iriyye 1-3 ru'â nakdiyye li kasideti's-şetâti's-Sûrî”.

22 Felsefede nesnel gerçekliğin insan zihnindeki yansıması imge olarak tanımlanırken şiirde bahsedilen imge başka bir ifadeyle poetik imge, “gecenin gömleği”, “yurtıldı gecenin gömleği” örneklerinde olduğu gibi en az iki sözcüğün bileşeniyle oluşur. Bkz. Serkan Engin, “Poetik İmge Nedir?”, erişim: 10 Mart 2023, <https://www.ekdergi.com/poetik-imge-nedir/>.

23 Süleyman, Harekiyyetu's-şâgilâti'l-kiyâniyye, 54.

24 Süleyman, Harekiyyetu's-şâgilâti'l-kiyâniyye, 58.

2.6. Sosyal İletişim Araçlarının Kullanımı

Genç şairler özellikle de Suriye’de bulunanlar, toplanacakları kulüp ve derneklerin olmamasının ve topluma kendilerini edebi ürünleriyle tanıtan pencere niteliğindeki edebi dergilerin bulunmamasının alternatifi olarak sosyal iletişim araçlarına yönelmiştir. Bu araçlar gerçek edebi derneklerin oluşmasını sağlayacak şekilde gelişimi göstermekte ve çalışmalar kısa süreli ortaya çıkan sonra kaybolan sayfalardan ibarettir. Çabalarının çeşitlenmesi için eleştirilenlerden yeterli ilgiyi görmemiştir. Bu deneyimlere imkan verilse yapı ve tema açısından yeni bir türün oluşumu söz konusu olabilir. Halihazırda bu deneyimler dağınık, sürekliliği olmayan ve eleştirilenlerin ilgisini çekememiş durumdadır. Dolayısıyla bu çalışmaların kaybolup yok olması beraberinde de bu dönemin kapanması kaçınılmazdır.²⁵

3. Diasporadaki Suriye Şiirinin Sanatsal Özellikleri

Yirmi birinci yüzyılın ilk on yılındaki şiirsel deneyimlere bir göz gezdirdiğimizde karşımıza bir dizi gözlem çıkmaktadır: Suriye şiir sahnesi, şiirsel deneyimlerin dikkate değer bir çeşitliliğine ve bunların kaynaklandığı referanslara tanık olmuştur. Bunlar arasında üç şiirsel akımın etkili olduğunun bilinmesine rağmen sistematik olarak kategorize edilmesi zor görünmektedir. Gündelik ve postmodern şiir, normları yıkamayan şiirsel projelerin yokluğuyla aynı zamana denk gelecek şekilde yaygınlaşmıştır.²⁶ Suriye şiirinin yarım yüzyıldaki beklentileri basit bir biçimde incelendiğinde, devlet kurumlarının ve resmi basının, farklı yönelimlere sahip şairleri kontrol altına almak için iyi düşünülmüş politikalar aracılığıyla şairleri kutuplaştırmaya çalıştığı açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu kurumlar, birleştirici ulusal çıkarlar adına ideolojik farklılıkları göz ardı etme bahanesiyle, şairlere resmi platformlarda yer alma fırsatı vermektedir. Fakat çoğu zaman bazı şairler dışlanmış ve yok sayılmıştır. Buna ilave olarak bazıları ise kişisel ve politik konuları nedeniyle tamamen marjinalleşmişlerdir.

Devrimden sonra otorite, bazı şairleri kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Diğer yandan devrimi destekleyen ve ona bir ölçüde sempati duyan şairler de ortaya çıkmıştır. Öte yandan devrim karşıtı olan şairler yandaş platformları ve kurumları boykot ettiğinde veya otoriteyi kasıtlı olarak dışladığında devrimci dergi ve web sitelerine alternatif platformlar aramışlardır. Şüphesiz devrim ve savaş konusunun bütün bir şair kesimi için şiirsel bir moda konusu haline gelmesi hiç kimse için bir sır değildir. Ama asıl sorun bu konunun birçok şair için artık görmezden gelinemeyecek, susturulamayacak bir hale dönüşmesidir.

3.1. Diasporadaki Suriye Şiirinde Yapı

Halk ayaklanmasına karşı Suriyede cereyan eden savaş esnasında mevcut rejimin bozukluğu hakkında şiir yazan Suriyeli diaspora şairlerinin önemli ölçüde sözcükler üzerine odaklandıkları görülmektedir. Zira basılı divanlarında ve internette yayımlanan şiirlerinde çok miktarda savaşla ilgili sözcükleri içeren yeni kavram alanı niteliğinde yapıyla ilgili konuların ağır bastığı görülür. Bunun yanısıra tek kesitli kasideden başlayarak çok kesitli kasideye, geleneksel şiirden serbest şiire kadar şiir yazımındaki yapısal çeşitlilik kendini gösterir. Ayrıca çalışmada, bu şairlerin şiirlerinde tekrar güzelliği ve bu olgunun şairlerin kastedtiği yeni anlamları ve şiirsel tasvirlerini destekleyen delaletlerin olması önemlidir. Yine çalışmada başka yapısal olgular üzerinde durulacaktır.

3.1.1 Yeni Kavram Alanın Ortaya Çıkması

Yurtiçinde ve yurtdışında yaşayan diaspora şairlerinin devrimci şiirlerinde gördüğümüz belki de en belirgin özellik devrime ve savaşa dair sözcük alanında bir dizi yeni kelime dağarcığının ortaya çıkmasıdır. Şairler, bir şairden diğerine farklılık gösteren kelime dağarcığını kullanırken teknik özgüllüğün göreliliğini hesaba katarak, gerçeklikle yakın bir bağlantı kurmaktadırlar. Her şair, şiirleri aracılığıyla düşündürücü ve yaratıcı şiirsel yeteneklere sahiptir. Şair Ömer Süleyman aşağıdaki şiirinde diaspora şairlerinin ülkelerinden ayrılmadan önce yaşadıklarını ya da aileleri ile sevdiklerinden uzak kaldıktan sonraki durumlarını şiirleriyle kaydettiklerini belirtmektedir:²⁷

25 el-Harîfî, “el-Kasîdetu’s-Sûriyye el-cedîde kasîdetun mâ be’de’s-sevra”.

26 Süleyman, *Harekiyyetu’s-şâgilâti’l-kiyâniyye*, 25.

27 Enver ‘Umrân. “el-Mevt lâ yagvî’s-sakâra”, *Ceyrûn*, erişim: 12 Eylül 2022, <https://geiroon.net/archives/61667>.

Bu benim köyüm

Ancak dumanla yıkanmış taşlar nerede?

Ve yakınlardaki barut kokusu?

Balkonda dikilip katliamı beklediğimiz kardeşim nerede?

Ve çocuğun parçalanmış parmakları?

Şair Ömer Süleyman'ın ortaya attığı bu sorular sürgündeki şairlerin içlerinde taşıdıkları hüznü ve yaşadıklarını ifade etmektedir. Ülkeleri ile aralarındaki geniş coğrafi mesafelere rağmen bombalama, ölüm, aile, arkadaş ve komşu kaybına dair savaşın trajik yıkımlarından kaçamadıklarının göstergesidir.

Çok sayıda şairin Suriye olayını kendilerine sığınak edindiğini söylemek ise abartı sayılmamaktadır. Nitekim buna başvurarak, bilişsel ve teorik mühimmatlarının zayıflığını onarırlar ve günlük hayatın kelime dağarcığını abartılı bir şekilde kullanarak açık bir siyasi pozisyon almaktan kaçınmanın bir yolunu bulurlar. Şiirlerinde savaşı lanetlemekle yetinip yapılan zulümden bahsetmek ile yetinirler. Muhammed 'Alâa'd-dîn Abdu'l-Mevlâ'nın aşağıdaki şiirleri bu duruma örnektir:²⁸

Yaraların üzerine şarkı söyleyenlerden geri kalanların olduğu ormanda

Gecenin sabahı tutsak ettiği ormanda

Sanki yetim kalmış ve ve unutulmuş bir yer gibi

Özgürlük pazarlarında gizlice alınıp satılan bir yer gibi

Küllerinin ardında çölde terk edilenler

Sırasıyla bir rüya yaratırlar

Biri, günlere nane ve turp eker

Öbürü elindeki gül tohumlarını komşusuna hediye eder.

Biri, bir caddeyi süpürür veya bir virajı,

Sabah kopmuş bir elle tökezlediğinde

Yarın aydınlanacak ağaçların fidanları gibi onları toprağın altına atar.

Cenazeden sonra yemek pişirmeye ve derslerimize devam edeceğiz.

Evlerin çatısına bir meyve ve kuru ekmek atılması için dua etmeye de...

”في الوعرِ حيث بقيتُ ممَّن يرشون الغناء على الجراح

في الوعرِ حيثُ الليلُ معتقلُ الصِّباحِ

كأنَّما أرضٌ مُتيمِّمةٌ ومنسيَّةٌ

أرضٌ تُباعُ وتُشتري بالسَّرِّ في أسواقِ حريَّةِ

في الوعرِ مهجورونَ خلفَ رمادِهِم

يتناوبونَ على ابتكارِ الحلمِ

هذا يزرعُ الأيَّامَ نعناعًا وفجلاً

ذاك يهدي جازةً ممَّا لديه من بذورِ الوردِ

هذا يكتسُ شارعًا، أو عند مُنعطفِ عطفِ

حين يعثرُ في الصِّباحِ على يدٍ مقطوعةٍ

يلقي بها تحت الترابِ كأنَّها نُطفُ لأشجارِ تضيءُ الغدِ

بعدَ الجنازةِ سوفَ نُكلمُ طبعنا ودُروسنا

ونواصلُ استمطارَ سَقفِ البيتِ فأكههْ وخبزًا يابسًا“.

Şiirdeki söz konusu bu yarı tarafsız üslup onların şiirsel deneyimlerine niteliksel veya sanatsal bir katkı sağlamamaktadır. Aksine deneyimleri, savaşı kınamaya, savaşın çirkinliğini ve zulmünü resmetmeye yönelik sıradan bir konuşma haline gelmektedir.

3.1.2. Şiir Yazma Biçimlerinin Çeşitliliği

Savaşla ilgili şiirsel yazı biçimleri, tek heceli bir metinden çok heceli bir metne, bir serbest şiirden diğerine ve yeni sanatsal araçları kullanıma göre çeşitlilik göstermektedir. Bir şair ile diğeri arasında ve bir metinden diğerine öznellik açısından da farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin İmâdüddîn Mûsa “kesitsel dramatik büyüme” ile ya da “daha yeni bir ayakkabıyla iltica etmiş bir asker olarak” mısraları ile savaş tecrübelerini kesitsel bölünmeye başvurarak farklı boyutlara taşımaktadır. Söz konusu bu durumu iki aşamada incelemek mümkündür.²⁹ İlk aşamadaki mısralar, aralarında hiçbir bağlantı olmaksızın ayrı ve dağınık görünmektedir. Bundan dolayı okuyucu bu metnin taşıdığı anlamların karıştığını düşünebilir, ancak bu izlenim ikinci aşamada hızla kaybolmaktadır. Mısraları birbirine bağlayan şey, savaşla ilgili sanatsal ve şiirsel düşüncelerde benzerlik oluşturan savaş temasıdır. Bunun örneği aşağıdaki şiirlerde yer almaktadır:³⁰

28 Muhammed Alâa'd-dîn Abdu'l-Mevlâ. “Zehretu huzn ila hayyi'l-va'ir fi Humus”, *el-Ontolojiyyâ*, erişim: 26 Nisan 2022, <https://alantologia.com/blogs/blog/3467/>.

29 Süleyman, *Harekiyyetu's-şâgilâti'l-kiyâniyye*, 65.

30 İmâdu'd-dîn Mûsâ, “Ke cundiyyin munşak li't-tevv ve bi-ferdeti hizâ'in vâhide”, *Savt ultrâ*, 22 Ekim 2016. <https://www.ultrasawt.com>.

Elimde bir çiçek ” في يدي زهرة
Bir dal istiyorum onun için أريدُ عُصًا لها
Omzumda bir kuş وعلى كتفِي طائرٌ
Bir çiçek ister kendi için يرعُبُ في زهرة
Tarlada bir ağaç kuş cıvıltılarını özlüyor في الحقلِ شجرةٌ تشتاقُ الرَّقْرَقَاتِ
Ve hissediyor dallarında kanatların sıcaklığını وتتحمَّسُ في أغصانها دفءَ الأجنحة
Gözlerimde ise kanatları kırılmış bir rüya وفي عينيِّ حلمٌ مقصوصُ الجناح

Günler yatağımın altında uzanıp gidiyor تتَمَدَّد الأيَّامُ تحتَ سريري
Evcil yılanlar gibi كأنَّها أفاعُ أليفة..
Çoğalıyor sonra karıncalar gibi تتكاثُرُ كالنَّمْل
Ve kayboluyor çimenler arasında وكالعشبِ تختفي

Savaş başladığında seviyorum seni حينما بدأتِ الحربُ، أحبُّك
Savaş nasıl biterse bitsin, yine seviyorum seni كيفما تنتهي الحربُ، أحبُّك
Yeni ayrılmış bir asker olarak كجنديٍّ منشقٍّ للتو
Bir ayakkabı ile وبفردةٍ حذاءٍ واحدة
Seni sevmeye devam ediyorum. أظلُّ أحبُّك.

Biraz barutla parfüm yapabilirsiniz تستطيعُ أن تتعطَّرَ بقليلٍ من البارود
Randevunuza gitmeden önce قبلَ أن تذهبَ إلى موعدِك.

Şair Muhammed el-Matrûd'a gelince, onun "Metinler" başlığı altında yayınladığı "Adı Ahmed gölgesi ateş" şiiri hitabetten belâgat güzelliğine ve işitselden görsele geçiş çalışması olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde geçiş olgusunu, bireyselliği ve parçalanmış toplumsallığı ardına gizlendiği sanatsal bir maske yapmak için "Geçiş aşaması" adlı metinde sınırsız biçimde ikinci şahıs zamirinden birinci şahıs zamirine açıkca geçiş yapabilmektedir.³¹

Ahmed, sınırı nasıl geçtin de nihayet ölümün göbeğine yapıştın? ”كيف عبرتِ الحدودَ يا أحمدُ وتعلَّقَت بسرةِ الموتِ أخيراً!؟
Sınırlar dikenli bir tel, karakol, dikenli bir tarla ve bir şarkı الحدودُ سلكُ شائكٌ ومخفرٌ للجندِ، حقلٌ من الشوكِ وأغنية
Yaralı ve genç bir vücuttan sızan kan مجروحةٌ ودمٌ ينزُّ من جسدٍ فتِيٍّ
Ve arkamda da ateş vardı كانت خلفي النارُ إذاً
Uzunca "olmak" fiilinden bahsettim تحدَّثتُ عن الفعلِ (الصَّارَ) بعيدًا
Karşıya geçtim, korkular içinde oğlumu ve kalbimi unutmuş halde وعبرتُ، ونسيْتُ في زحمةِ الخوفِ ولدي وقلبي
Gözlerim ve vücudumun bir kısmı yorgun وعينيِّ وبعضُ جسدي التَّعبُ
Yüklerinden bıktığına aniden, إذ ضاق بأعبائِهِ ومنها فُجاءُهُ
Karşıya geçtim ve üzüm ağacı hakkında ne unuttuğumu da unuttum العبورِ ونسيْتُ ما نسيْتُ شجرةَ العنبِ، ولم أتذكَّر أن
Onunla sarhoş olmayı unuttum, sarhoş olmayı.. Sarhoş Hakim der أسكرَ بها، أن أسكرَ، يقولُ الحكيمُ المخمورُ: شجرةَ العنبِ
ki: Üzüm ağacı ودمعُها الذي صارَ خمراً، لا تخذُل، فلا تخذِلها
Şaraba dönüşen gözyaşları, hayal kırıklığına uğrama, onu da hayal kırıklığına uğratma! الأشجارُ كالرجالِ تبكي ودمعُها غال.
Ağaçlar da insanlar gibidir ağlar, gözyaşları da değerlidir

Diaspora şairinin yazdığı bu şiirle onun uykularını kaçırın bir çok acı ortaya çıkmaktadır. Zira Muhammed el-Matrûd son derece önemli bir konuya odaklanmaktadır. O da milyonlarca Suriyelinin sınırları geçtiği acı göçtür.

31 Muhammed el-Matrûd, *İsmuhu Ahmed ve zilluhu 'n-nâr* (Beirut: Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, 2014), 47.

el-Matrûd bu göçü ülkeyi demir yumrukla yöneten zorba bir grubun ateş açtığı ölümden kaçanların ölümle ilişkisine benzetmektedir. Çoğu mülteci, çocuklarını ülkelerindeki hadiselerin gölgesinde bırakıp çeşitli ülkelere gitmiş ve ülkenin ağaçları değeri biçilemeyecek bir biçimde onlar için ağlamıştır.

Buraya kadar değinilen konulardan yola çıkarak şairlerin geleneksel ölçülere artık bağlı kalmadıkları söylenebilir. Öyle ki artık serbest şiir yazmayı tercih etmeye başlamışlardır. Bunun yanı sıra az sayıda şairin klasik şiir tarzını korumaya devam ettiği de söylenebilir. Bunlar arasında divanı ile aynı ismi taşıyan المنفى “Sürgün” adlı şiirin yazarı Enes ed-Dugaym öne çıkmaktadır:³²

وكم قزم تولنا صغيراً
فما رزق الشجاعة في صباه
يمانع عن دمشق الشام زوراً
يصلي باسم أهل البيت صبحاً
فلم أر حاكماً حراً كريماً
لقد ولدوا حراماً من حرام
سألن أمة قد بايعتهم
وأما قد أنجبت كلنا بغياً
فصار اليوم جباراً شقياً
وأوتيت حكم والده صبياً
وباسم الشام يقتلنا ملياً
ويسبي زينب الكبرى عشياً
ولم أر فيهم بشراً سويماً
وما ولدوا كريماً أو أبيعاً
وأما قد أنجبت كلنا بغياً

Nice cüce insanlar başımıza idareci olup da bugün zalim bir zorbaya dönüştüler.

Çocukluğunda cesur olmadığı halde o yaşta yönetimi babasından aldı.

Şam diyarının Dimeşk'ini sahte bir şekilde savunuyor, Şam adına uzun bir süredir bizi katlediyor.

Ehli beyt adına sabah namazı kılıyor, akşam namazında Hz. Zeyneb'e sövüyor.

Ne hür, cömert bir yönetici gördüm ne de doğru bir insan içlerinden.

Doğdular veledi zina olarak, saygın ve onurlu doğmadılar hiçbir zaman.

Onlara biat eden millete lanet edeceğim, günahkar ve köpek doğuran annelere de.

Şair bu şiirinde biçim ve kafiye bakımından klasik Arap şiirine bağlı kalmıştır. Hatta şiirindeki hiciv teması, klasik Arap şiir temalarından biridir. Nitekim burada rejimi bilinçli olarak hicvederek iktidarda kalabilmek için yürüttüğü sahtekarlıkları dile getirmiştir. Aynı şekilde gurbetçi şair Berakât el-Yûsuf³³, savaş nedeniyle memleketine dönüş yollarının adeta tıkanmış şiirlerinde dile getirmektedir. Ayrıca gözünde canlandırmakta artık güçlük çektiği çocukluk hayallerini, masum çocuklara yardım eli uzatmaktan aciz insanlara karşı duyduğu hayal kırıklığını şiirde tasvir etmektedir. İlaveten çeşitli savaş uçaklarından özellikle de bedenlerini adeta bir deney yeri haline getiren Rus savaş uçağına dair imgelemlere aşağıdaki şiirinde yer vermektedir:³⁴

يغفو الملاك الطفل في أوطاننا
وهي التي بشراً لواسع رحمة
حملت لنا السوخوي فوق جناحها
أجسادنا صارت مخابراً حقدتهم
إيران لن يروي غليلها موتنا
والروس عنوان الجرائم على جهم
يا رب زلزلهم بعاجل صيحة
في زحمة الأهوال يخشى الرِّيحاً
صارت تجيز لقتلنا تضحياً
ولخ الذئب بشعنا تذبيحاً
وتناوبت قطعائهم تشبيحاً
حتى تُشيد في الشام ضريحاً
قصف الضعاف وجدد التسليحاً
كُرم لدمع معرة وأريحاً

Bebek melekler rüzgarın bile korktuğu dehşetlerin ortasında, uykuya dalarlar vatanımızda.

O, engin rahmetinin müjdesidir, bizim öldürülmemize açıkça izin veren.

Aşağılık Suhoy savaş uçağı halkımızı katletmek için kanadının üzerinde taşıdı bombayı.

32 Enes Dugaym, *Divānu 'l-menfā* (Dāru'n-Nuhbe li't-Tibā'ati ve'n-Neşr, 2017), 32-33.

33 Şair Berekat el-Yusuf 1973 Suriye doğumludur. Halep Üniversitesi'nde eczacılık okudu ve 1996 yılında mezun oldu ve 2013 yılına kadar mesleğini icra ettikten sonra Türkiye'ye göç etti. Halen ailesiyle birlikte Türkiye'de yaşamaktadır. Kuzey Suriye'de sağlık ve eğitim sektörü başta olmak üzere eşitli kuruluşlarda çalıştı. Vatan sevgisi, övgü, nostalji, güzel ahlak ve genel olarak sağlıklı ilgili konular başta olmak üzere çeşitli konularda şiirler yazmıştır. bk. Muhammed el-Ahmad, “Berekât el-Yusufun Şiirindeki Korona Salgını”. *I. Uluslararası Arap Edebiyatında Salgın Sempozyumu*, 08 Temmuz 2020. Çev. Yakup Göçmen 158-172. Kilis Üniversitesi Baskı 2020.

34 Berakât el-Yusuf, *Hâzihi'l-ebiyât uhizet hilâle likâ'in hâssin ma'ahu bi-târih* 18 Eylül 2021.

Bedenlerimiz nefretlerinin deney yeri haline geldi ve kıta birlikleri hayalet gibi çöktü tepemize sırayla.

İran'ın intikam ateşi sönmeyecek ta ki Şam'da bir türbe dikilene dek.

Rusya suçun tam adresi, onların tek derdi bombalamak zayıfları ve yenilemek silahları.

Allah'im! Onları bir çılgınlıkla yerle bir et, Eriha ve Ma'arra'nın gözyaşları hatrına.

Şair bu şiirinde savunmasız masum insanları zayıf düşürüp bariz bir şekilde katledildiğın ve adeta kanlarının içildiğini tasvir etmektedir. Suriye halkının katledilmesine katkıda bulunanların isimlerini şiirde açıkça ifade etmektedir. Sözlerini bir umut çılgılığı, dua ve bu işgalcileri başarısızlığa uğratması için Cenab-ı Hakk'tan merhamet dileme ile bitirmektedir.

3.1.3. Geleneksel Edebi Türlerin Yükünden Kurtulma

Birçok şair şiirsel yazımında metinlerini anlatı, dramatik, epik ve eşleştirme düzeylerine açık hale getirerek geleneksel edebi türlerin ağırlığından ve kısıtlamalarından kurtarmaya çalışmıştır. Farklı şiir teknikleri aracılığıyla, metinlerin alegorik ve sembolik yapılarını genişleterek bir yandan da okuyucuyu düşünmeye sevk eden bir özellik katmaktadır. Ali Sefer'in يوميات ميكانيكية "Mekanik Günlükler" şiiri buna örnektir.³⁵

Çılgınlıklarla dolu orman yolu

Açıklayamadık bunu

Bir haydut tarafından gasp edilen kadın

Yolunu kaybeden bir kadın

Karanlıkta geçen siyah bir köpek korkuttu onu

Yolunu bilen bir kadın

Ama bir taşta takıldı

Sevgilisi ile sevişen bir kadın

Ve...

Kesinlikle o kadın

Yalnızca orman yolu

Bilir onun tüm sırlarını..

طريقُ الغابةِ محفوفةٌ بصرخةٍ

لم نستطع أن نفسرَها

امرأةٌ اغتصبها قاطعُ طريق

امرأةٌ ضلَّتْ طريقَها

وأخافها كلبٌ أسودٌ مرَّ في العتمةِ

امرأةٌ تعرف طريقَها

ولكنها تعثرتْ بحجر

امرأةٌ تمارسُ الحبَّ مع حبيبِها

و...

بالتأكيد هي امرأةٌ

ووحده طريقُ الغابةِ

”يعرف سراً“.

Bu şiir, ilk bakışta kopuk gibi görünen bir anlatı sahnesine dayansa da dikkat çekici sembolizmi ile bizi şaşırtmaktadır. Bu şiirdeki kesintiler, gerilim sahalılarında birçok metafor üretmek için umut uyandırmaktadır. Nitekim şiirdeki kadının, yaşadıklarını sadece orman yolunun bildiği pek çok şeyden sıyrılması Suriye olayının taşıdığı sembolik parçalanmaya atıfta bulunmaya yöneliktir.

3.1.4. Tekrar Estetiği

Şairlerin, lafzî veya manevî tekrarın estetiğe dayandığı birçok şiiri vardır. Şöyle ki bu eserler doruk noktasına ulaşmak için sürekli gelişen zıt anlamlı mecazlar yoluyla ilham yaratır. Bu söyleyiş biçimi tiyatro dilinde de bilinmektedir. Şair Şâfi el-Es'ad aşağıdaki şiirinde السكين "bıçak" kelimesini tekrar yoluyla zikrederek ana temaya ilişkin göstergeleri metnin bütününe yaymaktadır. Böylelikle okuyucu, dağınık haldeki manevi lafızları bir araya getirmektedir. Ayrıca benlikten ve vatandan kopmayı imkansız hale getiren göstergeleri toplama girişiminde de bulunmaktadır.³⁶

Bıçak bir medeniyet şiiridir.

Bir halk tarafından yazılmıştır, başka bir halkın çocukları onu muhafaza etmiştir.

Bıçak, Arap diline hakimdir,

Ve onu tahrife de uğratmıştır.

السكينُ قصيدةٌ حضاريةٌ

ألفها قومٌ ويحفظها أطفالُ قومٍ آخرين

السكينُ أتقنت اللُغةَ العربيةَ

وحرقتها

35 Süleyman, Harekiyyetu's-şâgilâti'l-kiyâniyye, 62.

36 el-Es'ad, Netelemmesu'l-kelimât 'ala'l-cidâr, 31-34.

Bıçak bir şairi öldürür.

السَّكِينُ تَذْبَحُ شَاعِرًا

Ve cenazesine katılmaz.

وَلَا تَمْشِي فِي جَنَازَتِهِ

Bıçak sandalyenin arkasında durur;

السَّكِينُ تَقْفُ خَلْفَ الْكُرْسِيِّ

Üzerine oturmaz.

وَلَا تَجْلِسُ عَلَيْهِ

Bıçak asil bir çocuktur.

السَّكِينُ غَلَامٌ نَبِيَّةٌ

Köle pazarında değil, kuyumcu pazarında satılır.

يُبَاعُ فِي سَوَاقِ الصَّاعَةِ، وَلَيْسَ فِي سَوَاقِ النَّخَاسَةِ

Bıçak yerel bir metaldir.

السَّكِينُ مَعْدَنٌ مَحَلِّيٌّ

Paslanmaz ve yoktan var edilemez.

لَا يَصْدَأُ وَلَا يُخْلَقُ مِنْ عَدَمٍ

Bıçak Şura Konseyi'dir.

السَّكِينُ هِيَ مَجْلِسُ الشُّورَى

Açıklamalar oradan yapılır.

وَالْبَيَانُ الصَّادِرُ عَنْهُ

Bıçak sessiz bir ajandır.

السَّكِينُ فَاعِلٌ صَامِتٌ

Ne soru sorar ne cevap verir.

لَا يَسْأَلُ وَلَا يُجِيبُ

Bıçak, düşman yaratan samandır.

السَّكِينُ هِيَ الْقِشَّةُ الَّتِي خَلَقَتْ الْأَعْدَاءَ

Uçaklar onları kurtarmak için çağrılır.

وَأَسْتَدَعَتْ الطَّائِرَاتِ لِإِنْقَاذِهَا

Bıçak kapıyı kırar, asla kapanmaz.

السَّكِينُ تَكْسِرُ الْبَابَ فَلَا يُغْلَقُ أَبَدًا

Bıçak acı nedir bilmez.

السَّكِينُ لَا تَعْرِفُ الْأَلَمَ

Bıçak pişmanlık nedir bilmez.

السَّكِينُ لَا تَعْرِفُ النَّدَمَ.

Hikmet Şâfi el-Es'ad, milli toplumsal kayboluştan hareketle kişisel kayboluş alanı oluşturmaktadır. Şair, açıkcası bazı metinlerini dil ve varlık birliğini parçalamaya götüren birbiriyle bağdaşmayan dizimsel imalarla dili doldurmaya çalışmaktadır. Yukarıdaki şiirde السَّكِين “bıçak” sözcüğüne odaklanıp onu tekrar etmektedir. Belki bu sözcüğün sürekli tekrar edilmesi, ona adaklanması, kayboluşun niteliğini ve sonuçlarını açıklayan anlam genişlemesine imkan vermektedir. Özellikle ilk soyutlamanın gölgesinde “bıçak” sözcüğünün hep belirlilik takısıyla gelmesi bu genişlemenin değerini düşürmemekte ve anlamsal boşlukların giderilmesi, dağınık anlamsal parçaların milli, hem kişisel hem de toplumsal parçalanma atmosferinden ayrılmanın zor olduğu bir anlam bütününde toparlanması için yorum deneyimine imkan vermektedir.

3.1.5. İstiârelerin Yoğun Bir Şekilde Kullanılması

Birçok metindeki istiâreler, aşkın zihinsel benzerlik ilişkilerinin ötesine dayanmaktadır. Bunun yanı sıra metni hem etkilemeye hem de etkilenmeye açık hale getirmektedir. Böylece mevcut gerçeklik ile varlık arasındaki mücadeleden şiirsel bir dünya yaratma diyalektiği doğmaktadır. Yokluğun metaforik çekicilik gücüne, şiir üzerindeki etkisine ve dilsel kimliğin patlamasına başvuran ve metaforik işaretlere geniş bir alan açan Cevlân Hâcî'nin şiirlerinde bunun örneği bulunmaktadır.³⁷

Sis, konuşulan ama duymadığımız bir sözün ustasıdır.

”الصَّبَابُ نَجَارٌ كَلِمَةٌ نُطَقَتْ وَلَمْ نَسْمَعْهَا

Kafası karışmış kadınlar örümceğin ipinden daha ince bir hilal gördüler

الْحَائِرَاتُ رَأَيْنَ هَلَالًا أَرَقَّ مِنْ خَيْطِ الْعَنْكَبُوتِ

Balıkçıların parçaladığı

مَرْقَهُ الصِّيَادُونَ

Kulakları soru işareti gibi

أَذَانُهُنَّ عَلَامَاتٌ اسْتَفْهَامٍ

Düştü küpeleri çamura

سَقَطَتْ أَقْرَاطُهَا فِي الْوَحْلِ

Papağan gözü kadar parlak

بِرَاقَةِ كَعْبَيْنِ بَيْغَاءٍ

Sadece bir kelime öğretildi ona:

لَمْ يُلْقَنَّ إِلَّا كَلِمَةً وَحِيدَةً:

Elveda

وَدَاعًا.

Yukarıdaki metinde şairin parça parça delaletleri nasıl allak bullak edebildiği ve anlam tuzaklarıyla ardı ardına çağrışımlar oluşturmayı nasıl başardığı görülmektedir.

Bu durum okuyucuyu, dilin parçalanmasından hareketle kimliğin genel parçalanmasını yansıtan bütünsel bir anlam hakkında konuşmaya sevk etmektedir.

37 Mâzin 'Aksem Süleyman, "Mukârabe nakdiyye li 'ş-şiiri's-Sûri fi zemeni's-sevra ve'l-harâp", en-Nahâr, erişim: 6 Eylül 2022, <https://nahar.news/281817>.

3.1.6. Şiirde Paradoks Tekniğinin Kullanılması

Çoğu şiirde şiirsel paradoks³⁸ tekniğine önem verilmektedir. Nitekim birçok metin bu sayede zengin metaforik alanlar yaratarak dikkatleri çekmeyi başarmıştır. Okuyucuyu estetik ilhamların kaynağına götürerek şaşırtmaktadır. Örneğin şair Mervan Ali, فوتوغراف “Fotoğraf” isimli şiiri ile başta başlangıçta bize karmaşık gelen bir görsel-anlatı dünyasını önümüze sermektedir. Fakat şiirdeki coşkulu ve hareketli anlatım üslubu tiyatro dili ile benzeşmektedir:³⁹

Resim çok net	”الصورة واضحة جدًا
Polis	الشرطي
Silahını göğsüne kaldırır	يرفع بندقيته إلى صدره
Ve tüfeğin dipçliğini göğsüne yashıyor	يسند الأخمص إلى قلبه
Ve bir el ateş ediyor	ويسدد طلقة
Kalbime bir el ateş	طلقة واحدة إلى قلبي
ikinci resimde	في الصورة الثانية
Koşan bir polis	الشرطي الذي ركض
Aniden duruyor	توقف فجأة
İlk polisin arkadaşı	زميل الشرطي الأول
Bir tüfeği havaya kaldırıyor	يرفع بارودة
Av tüfeğine benzeyen	تشبه بارودة صيد
Evet, av tüfeği o	نعم إنها بارودة صيد
Gözlerini gökyüzüne doğru kaldırıyor	يرفع عينيه إلى السماء
Protestocular uçuyor	المتظاهرون يطرون
Güneşe doğru	نحو الشمس“.

Şairin paradoks unsurunu ve estetiğini kullanması, onu olmayanı keşfetmek için gerçeğin aşinalığını ortadan kaldırmasında büyük ölçüde başarılı kılmiştir. Şöyle ki maddi, manevi ve estetik yıkımla yüzleşmek için şairi içgüdüsel bir savunma arzusu sarmıştır. Bunu ise gerçekliği ve değer sistemlerini ortaya çıkaran yeni bir şiirsel dünya yaratarak gerçekleştirmektedir.

3.2. Diasporadaki Suriye Şiirinde Tema

Diasporadaki Suriye şairleri, şiirlerinde özellikle ülkelerinin trajik olaylar yaşadığı bir dönemde yapı ve tema bütünlüğüne odaklanmıştır. Şiirlerinde yapı ve çeşitliliğinin önemini azaltmaksızın temaya önem vermişlerdir. Aslında tema, metnin söylediği şey, başka bir deyişle metnin sunduğu bilgidir. Bu bağlamda, şiirlerinde yeni siyasi söylemin ortaya çıkması, öznellik ve nesnellik çatışması görülmektedir. Yaşadıkları gerçekliği betimlemek üzere ölümü odak haline getirmeleriyle bir yenilik ortaya koyabilmişlerdir. Ayrıca yaşadıkları ciddi sıkıntıları ve vatan özlemine şiirlerinde dikkat çekmektedir.

3.2.1. Yeni Siyasi Söylemlerin Ortaya Çıkması

Savaş hakkında yazan şairlerin metinlerinde, yeni siyasi söylemin ezici varlığına tanık olunmaktadır. Söz konusu şiir metinleri ile çok sayıda yer adına ve tarihi şahsiyete dayanan metaforlar ve terimler üzerinden yaşanan acılar gözler önüne serilmektedir. Böylece bu metinler, sanatsal olarak metafora dayalı politik söylem ve onun yeni unsurları aracılığıyla farklı şiirsel dünyalara açık hale getirilmektedir. Bununla birlikte, şair Enver İmran’ın dikkat çekici bir başlık taşıyan العسكري الجميل كهوب أيلول “Eylül esintisi gibi güzel asker” şiiri de dahil olmak üzere birçok şair şiirlerinde farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Şair bu şiirinde farklı bir vizyon yaratmak için düşmanın değişik bir portresini çizerken, önyargılı siyasi konumlardan uzak durmaya ve insani boyutun yanında yer almaya çalışmıştır. Ancak onun bu girişimi, ordunun insanlığın yanında yer almaması ve içimizdeki insanlığın olanaklarını katleden acımasız tutumu karşısında ciddi bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır:⁴⁰

38 Şiir, salt estetiklikle sınırlanılmayıp bir yönüyle estetik normlara karşı koyabilen bir sahiçilikten kaynaklandığı, bir yönüyle de estetik haz vermek yerine insana ve dünyaya karşı taşıdığı sorumluluk duygusu dikkate alındığında içinde kavramsal açıdan olmasa da olgusal açıdan paradoks barındırır. Bkz. Ali K. Metin, “Şiirin Paradoksu”, Turk Dili, erişim: 10 Mart 2023, <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/03-AL%C4%B0%20K%20MET%C4%B0N.pdf>.

39 Süleyman, “Mukâabe nakdiyye li’ş-şiiri’s-Sûri fi zemeni’s-sevra ve’l-harâp”.

40 Enver ‘Umrân, “el-‘Askerî el-Cemîl Kehub Eylûl”, *Sekâfât*, erişim: 9 Eylül 2022, <https://dahnon.org/archives/5988>.

*Evimizin bahçesindeki asker
Sakin eski bir şarkı gibidir
Komşumuzun kızının saçlarını tararken izledim onu
Ağlayarak şöyle diyordu:
Emir verilirse seni öldürebilirim,
Kusura bakma!*

”العسكريُّ السَّكُنُ في حديقة بيتنا
السَّكُنُ... كأغنيةٍ ميمتة..
شاهدته يمَشُّ بنتَ جارتنا
ويبكي:
قد أقتلك إذا أمرت..
فلا تؤاخذيني..“

Şairin, küçük kızın saçını taramasıyla askerinin ortaya koyduğu insanlığı uzun sürmemiş ve acıyla karışık bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Nitekim asker ağlayarak üstleri tarafından emir verilirse onu öldürmek zorunda kalabileceği için kızıdan özür dilemektedir.

3.2.2. Öznellik ve Nesnellik Çatışması

Öznellik ve nesnellik arasındaki çatışma kendini göstermiş ve bu durum çoğu metinde ister karamsar yönüyle isterse de iyimser ütopyik yönüyle olsun öznelğin lirizmi ile mevcut genel atmosferin mezc edilmesine katkı sağlamıştır. Bu çerçevede İsa eş-Şeyh Hasen أمنيّة adlı şiirinde dar öznel bir düzlemde genel sosyal bir duyguya şöyle geçiş yapmaktadır:⁴¹

*Söyle bana
Suriye'nin Basel'in bir parçası olmadığını
Koyabilmem için başka bir yere
Hindistanın kuzeyine
Brezilya'nın güneyine
Avusturalya'nın karşısına
Doğunun kötülüklerinden uzağa
Söyle bana
Leyla!, dilek oyunu oynadığımızda
Gözlerimizi iyice kapatmayı öğreniriz.
Ülkeleri söküüp atarız
Süt dişleri gibi
Onları güneşe doğru fırlatırız.
hep bembeyaz ülkelere dönüşmeleri için.*

”قولي لي
إنَّ سورِيَّةَ لَيْسَتْ قِطْعَةً بِأَزَلْ
لَأَضَعَهَا فِي مَكَانٍ آخَرَ
شِمَالِ الْهِنْدِ
جَنُوبِ الْبِرَازِيلِ
قُبَالَةَ أَسْتْرَالِيَا
بَعِيدًا عَنِ شُرُورِ الشَّرْقِ
قولي لي
حين نلعبُ يا ليلي لعبةَ الأمانِي
تندربُ جيِّدًا على إغماضِ عيوننا
ونخلعُ البلادَ
كأسنانٍ لبنيَّةٍ
ونرميها في وجهِ الشَّمْسِ
لتعودَ بلادًا بيضاءَ دائمةً.“

İsa eş-Şeyh Hasen şiiri güzellik ve çirkinlik karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Şair, siyasi, coğrafi hakiki vasfı olan Suriye ile beklenen bir ütopya ve rüya olarak gerçekliği olmayan Suriye arasında derin ve büyük bir tenakuz inşa ediyor. Metindeki sapma, yoğun bir gerginlik içinde yayılıyor ve metnin delâleti savaş atmosferinden nesnel bir eşdeğer olarak çocukluk ve oyun atmosferine geçiş yapıyor. Suriye'nin/süt dişlerin düşmesi, savaşın bitmesi ve Suriye'nin güzel, istikrarlı ve güvenli ortamıyla /daimi bembeyaz dişlerin var olması anlamındadır.

3.2.3. Ölüm Konusunun Delalet Açısından Odak Haline Gelmesi

Ölüm konusu ve devrim savaş sırasında Suriyeli şairleri meşgul etmiştir. Şöyle ki şairler, savaş sorunu, kan dökülmesi ve yıkım temalarını direkt olarak şiirlerine konu edinmişlerdir. Bunu ise mevcut durumdan başlayarak, geçmişte ve günümüzde insanlığı meşgul eden başlıca mantıksız varoluşsal sorulara yol açan durumları irdelemişlerdir. Nitekim şair Nârîn Darkî'nin şiirlerinde السماء “gökyüzü” kelimesini tekrarlayarak onu bir semantik odak haline getirdiği gözlemlenmektedir. سنجار “Sincar” isimli şiirinde ise şairin vatani, kendisinin ölüm anında doğan bir çocuğun göğsüne bıraktığı biçare bir kalbe dönüşmektedir. Sanki الوطن/الطفل “çocuk/vatan” ütopyasıyla oluşturduğu metafizik denklem, tüm yaşamı boyunca şairin yaşadığı trajedileri birden fazla delalete sahip gökyüzü ile ortadan kaldırmaktadır. Şairin aşağıdaki şiiri buna örnektir:⁴²

41 Süleyman, “Mukârabe nakdiyye li's-şiiri's-Sûri fi zemeni's-sevra ve'l-harâp”.

42 Süleyman, *Harekiyyetu ş-şâgilâti 'l-kiyâniyye*, 50.

Memleketim burası benim
Şaşkın bir kalpte
Nazikçe alarak
Bir bebeğin göğsüne koydum onu
Öldüğüm anımda doğan
Sincar Dağı'nda
Ve onu Zerdüşt adına vaftiz etti
Güneşi kollarımda tutuyorum
Sonra gidiyorum
Susamış gözlerle
Topal bir annelik ile
Ve eskimiş terlikler ile
Gökyüzüne hediye ediyorum.

”وطني هنا
في هذا القلب المذموم
أتناوله برفق
وأضعه في صدر طفل
يولد في لحظة موتي
في جبل سنجار
وأعمده باسم زرادشت
أحمل بين يدي شمسه
ثم أمضي
بعيون عطشى
وأوممة عرجاء
ونعال مهترئة
أهديها للسماء.“

Bir gün korkuyla her şeyi yerle bir eden savaşın acımasız araçlarının sesleriyle uyandığında tüm şefkatiyle küçük kalbinde taşıdığı vatanını kendisi ölümlerinde doğan küçük çocuğun kalbine koyarak çılgın savaşın sesleriyle hayatı karşılayan küçüğün bedbahtlığına işaret etmek istemiştir. Kendisi tüm sahip olduklarıyla göklerden gelmekte ve bu eylemiyle ise kucakladığı acısını hafifletmesi için göklerin yaratıcısına yalvarma anlamı taşımaktadır.

3.2.4. Vatan Özlemi

Şairler ülkelerinde cereyan eden sistematik katliamı ve tüm acımasızlığıyla sistematik yıkımı bizatihi yaşama- larının akabinde kendi topraklarından ve vatanlarından uzakta yaşamak için göç ettiler. Sonrasında içine düştükleri zorlukları tasvir etmeye ve memleketlerinde geçirdikleri güzel günlere özlem duymaya başladılar. Öyle ki bu tasvir, şair Hikmet Şâfi el-Es'ad'ın yabancı bir varlık gibi yıkık ve beyhude paralel bir araziye dönüşmüş şiirinde evhamlar şeklinde belirmektedir. Bununla beraber ona göre yazı, hâla son derece umutla dolu bir güzelliğe sahiptir ve insanlık üzerine odaklanıp bahse girerek şöyle demektedir:⁴³:

Seni özlediğimde şiir yazdım duvara
Bomba onu yaktı
Kanlar aktı harflerinden
Seni özlediğimde tok çocuklar aradım.
Bulamadım.
Seni özlediğimde dağlara çıktım
Şehirlere baktım
Göremedim onları.
Seni özlediğimde bir mum yaktım.
İfşa ettim son avareliğimi
Seni özlediğimde yanibaşımdaki savaşçının cesedine dokundum
Onun gülümsediğini hissettim.
Vesaire ...
Seni özlemem bu son anlarda değildir hiyanet.

حين اشتقتُ إليك كتبتُ قصيدةً على الجدار
هدمتها القذيفة
وسأل الدم من حروفها
حين اشتقتُ إليك بحثتُ عن أطفالٍ غير جياعٍ
فلم أجد
حين اشتقتُ إليك سعدتُ إلى الجبال
ونظرتُ إلى المدن
فلم أجدها
حين اشتقتُ إليك أشعلتُ شمعةً
وفضحتُ تشردني الأخير.
حين اشتقتُ إليك لمستُ جثةً مقاتلٍ جانبي
وشعرتُ به يبتسم
... إلخ
ليست خيانةً أنْ أشتاقَ إليك في هذه اللحظات الأخيرة.

Kayboluş ve özlem duygusu bizatihi şairden kaynaklanmakta ve neredeyse şiirinin her harfi kanından damlalarıdır. Vatanını anmak için şiirini ebedi kalacağı düşüncesiyle evinin duvarına yazmış ancak hayali mücrimlerin ilk ateşiyle yıkılmıştır. Öyle ki duvar yıkılmış, kasidesinin harfleri dağılıp kanlar akmıştır. Bunun üzerine şair, ülkesinde olup bitenleri tasvir için ironiye başvurmuştur. Bir gayretle aç çocukları aramış ama bulamamış. Bunun üzerine şehrini görmek için dağların zirvelerine çıkmış yine bir şey görememiş. Bu teknik, şairin coşkulu duyguları ve heyecanlı hisleriyle dolu eşsiz bir güzellik kazandırmaktadır. Zira şair vatanını özlediğinde oradaki trajedik olan her şeyi hatırlamakta ve nihayetinde ise vatan özlemi ve arzusu dışında elinde bir şey kalmadığını görmemektedir.

43 el-Es'ad, Netelemmesu'l-kelimât 'ala'l-cidâr, 35-36.

3.2.5. Zorlukların ve Acı Gerçeğin Tasviri

Suriye Diaspora şairleri ülkelerinde ve diasporada yaşadıkları tasvir etmekte ve umutları kalmamış insanların hallerini gözlemleyip her hangi bir yerde karşılaştıkları tehditleri betimlemeye önem vermektedirler. Öyle ki saygın olmayan bir hayatın gölgesinde insan artık bir faaliyette bulunamamaktadır. Bu şairlerin şiirleri kendilerine dayatılan acı gerçeğe delalet eden özelliklere sahiptir. Şair Reşid Cemal'in betimlemedeki doğrudanlıkta ve keskinlikte mensubu olduğu bölgenin yapısının bir rolü vardır. Zira 'Ayn'u-l'Arab (Kobanî)'li Cemal, Suriye şiirlerinde trajedisini açıkça ortaya koyabilmek için موج شاحب "Soluk Renkli Bir Dalga" isimli toplu şiirlerini bölgenin dört bir tarafını kaplamış çılgılık ve acıyı hafifletecek dilsel metaforlar, semboller ve isimler olmaksızın yazmıştır. Şair, çocuklarını yitirmiş şehrinin zorluklarını şöyle tasvir etmektedir:⁴⁴:

<i>Köle pazarında bir kadın</i>	امرأة في سوق النخاسة.
<i>Ölüm kıyısında bir çocuğun doğumu</i>	ميلاد طفلٍ على شاطئ الموت.
<i>Tarumar olmuş bir vatan</i>	وطنٌ مشردٌ
<i>Kurşunlar altında</i>	بين مغازلات الرصاص.
<i>Geçmişinden soyuyulanmış bir şimdi</i>	حاضرٌ يتجرّد من ماضيه،
<i>Mekanın lanetini takip eden bir zaman</i>	وزمانٌ ما زال يلاحق لعنة المكان
<i>Hayal alemine gizlenen</i>	القابع في مخيلته.
<i>Bu dil, varlığa doğru ilerleyen dilidir</i>	إنها لغة العابرين نحو الوجود
<i>Kayıplarla ağırlaşmış</i>	المثقل بالضياح.
<i>Bu dil savaşın dilidir.</i>	إنها لغة الحرب
<i>Başka hiç bir şey değil</i>	ولا شيء آخر.

<i>O kadının kokusu</i>	عبيرُ تلك الأنثى
<i>Rus silahıyla kirlenmiş</i>	ملطّخٌ بنيبال (روسيّ)
<i>Çocuğu hâlâ kokluyor</i>	وظفلها ما زال يشمُّ
<i>Hardal esintisini</i>	نسيمَ الحرْدَلِ
<i>Rahminde</i>	في رحمها.
<i>Sarayın bahçesinde oturanlar</i>	القائنون في حديقة القصرِ
<i>Umutları koparmakta ustalaşmışlar</i>	يتفننون بقطف الأملِ،
<i>Ve toplu mezar inşasında</i>	وهندسة المقابر الجماعية.
<i>Onlar ölüm sofrasındalar</i>	إنهم في وليمة للموت
<i>Tüm davetliler şiirlerden</i>	كلُّ المدعوين من قصائد
<i>Resimlerden</i>	لوحاتٍ
<i>Şarkılardan</i>	معزوفاتٍ موسيقيةٍ،
<i>Kısa öykülerden</i>	وقصصٍ قصيرةٍ
<i>Ve romanlardan</i>	وطويلةٍ.

Diaspora şairleri, Suriyelinin ülkesinde yaşadığı zorlukları tasvirde başarılı olmuştur. Zira o zorlukları kendileri yaşamış, bu durum göç etmelerinin doğrudan sebebi olmuştur. Şiirleri ise gerçeklerle olduğu gibi hayallerle de doludur. Hayalleri geçeklerden etkilenmiş ve gerçekliğin doğrudan yansımaya dönüşmüştür. Hatta hatıralar bozulup savaşın baskı ve kasvetinden sıkıntı çeker duruma gelmiştir.

<i>Hayal edemedim</i>	”لم أكن أتخيّل
<i>Anıların da ölebileceğini</i>	أنّ الذّكرى يمكن أن تموت أيضاً
<i>İşkencenin şiddetinden.</i>	من شدّة التعذيب
<i>Onun bir kabrini bulamazsın</i>	ولا تجد لها قبراً،
<i>Enkazın altına çekilmesinin dışında</i>	فقط تغور تحت الأنقاض.“

44 Reşid Cemâl, *Mevcun Şâhib*, 1. baskı ('Ammân: Dâru Fadâât, 2016), 66.

Burada bu şairlerin sahip olduğu ve betimleme yetimizi aşan yüksek hassiyeti dikkat çekmektedir. Zira sözleri, Suriyelinin yaşadığı, alışık olmadığı ve alışamayacağı olayların ve olayların ve musibetlerin doğrudan anlatımıdır. Şair, varil bombalarının, bomdardımanların altında kalan çocuklarımıza yüzünü göstermesi için yağmura yalvarmakta ve aynı zaman dilimine ve çevreye ait doğrudan tasvirleri kullanarak şöyle söylemektedir:

Ey gökyüzü, yağmur yağsın

Yağsın yağmur küçüğün yüzüne

Yoksa yok olacak enkazların arasında.

”مطر أيتها السماء

مطر على الوجه الصغير

وإلا ضاع بين الأنقاض.

Savaşın göç ettirdiği, aidiyetleri alt üst olmuş bu insanların yaşamak zorunda kaldığı zamanı çağrıştıran varoluşsal soruların öncüsü, divanının bir köşesinde şu soruları soruyor:⁴⁵:

Bulutların başına gelen bizim başımıza nasıl gelir;

“Nereye” sorusunu kavramadan gidiyorlar??

Dağların başına gelen bizim başımıza nasıl gelir;

“Burası”nın felsefesini yapmadan sabit kalırlar?

”كيف يكون لنا ما للغيوم؛

تذهب دون أن تدري معنى لـ“أين“؟؟

كيف يكون لنا ما للجبال؛

تبقى دون أن تفكر بفلسفة لـ“هنا“؟

Tüm bu sorular, milyonlarca Suriyelinin kalblerine yazılmış yurtsuzluğun, acının ve varoluşun sorularıdır. Şair, akan kanları silmesi ve yeryüzünün yeniden kendi çehresine bürünebilmesi umuduyla gök yüzünden yağmur yağdırması için yardım istiyor. Ama insanların ülke içinde ve dışında yaşadığı acıyla bezenmiş bir şekilde sorulara cevap aramaktadır.

45 Cemâl, *Mevcun Şâhib*, 91.

Sonuç

Çalışmada incelenen şiirler, Suriye insanının ölümüne meydan okumasını ve umutla yaşamasını sağlayan, sahip oldukları yeteneklerini yansıtan ve yaratıcılık ile kuşanmış Suriye Edebiyatı'na sahip olduklarını göstermektedir. Suriye halkı açlık, evsizlik gibi zor şartlara rağmen hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Şartlar ne kadar ağır olursa olsun, ayaklanma/devrim öncesi edebiyat ile devrim sonrası edebiyat arasında farklılık olması çok doğaldır. Nitekim Suriye edebiyatı ve şiiri, geçmiş yıllarda da sahte özelliklerin arkasına gizlenmiş, kaba bir edebiyatın zulmüne tanık olmuştur. Devrim yıllarında yazılan edebiyatın şüphesiz en önemli özelliği kendini yeniden gözden geçirmesidir. Bu yüzden edebiyat henüz tamamlanmış bir imgeye sahip değildir. Çünkü diasporada pek çok edip ülke dışına dağılmış olduklarından kendilerini ifade etmelerini engelleyen birçok durum ile karşılaşmıştır. Savaşın koşullarını yaşayan ve tanık olan ülkemizdeki edebi akımın büyük bir kısmı henüz bize ulaşmamış olsa da, tüm bunların tesellisi, zor koşullara rağmen ışığı görebilecekleri özgür bir alana bir gün kavuşulacak olmasıdır.

Çalışmada diaspora Suriye şiirinden verilen örneklerden hareketle aşağıdaki bazı önemli sonuçlara ulaşılmıştır:

- » Suriye diaspora şairlerinin yazmış oldukları ve halen yazmaya devam ettikleri güzelliğin savunması, Suriye'nin dört bir tarafında Suriyelilerin uykularını zehir eden savaştan uzakta kalanları kurtarma çabası olarak sayılabilir.
- » Suriye diaspora şiiri, onlarca yıl dayatılan siyasilere boğucu egemenliğinden kurtulabilmiştir.
- » Diaspora şiirinin ülkenin başına gelen olaylara ışık tutmuş ve Suriye trajedisinin bir çok yönünü özellikle de iltica ve kaçış anlarını tasvir ettiği görülmüştür.
- » Ayaklanma/devrim gölgesinde yazılan önemli miktardaki Suriye şiiri, bir stil oluşturmakta olup şairleriyle birlikte unutulmuş oldukları yerden aydınlık alanlara doğru atlayabilen seçkin metinlerin varlığı gerçeğini desteklediği tesbit edilmiştir.
- » Suriye diaspora şiiri, şairlerini dünyadaki büyük olaylarla ilgili özgün görüşlerini sunmaya iten insanı bir boyut taşıdığı anlaşılmaktadır.
- » Şu an bile ülke içinde tüm parametrelerle olayların tam ortasında bazı şairlerin varlığı, günlük yaşadıkları tehlikelerden dolayı şiirlerine güvenirlilik kazandırdığı görülmektedir.
- » Diaspora şairlerinin Suriye'nin sesini ve Suriyelilerin zorluklarını dünyaya ulaştırmak üzere kendi rol ve görevlerini yapmaya yönelen ahlakı ve insani sorumluluğa sahip olduğu ve bu özelliğin ülke içindeki hala kargaşanın ortasındaki şairlerin etkinliğinden ve öneminden daha az önemli olmadığı anlaşılmıştır.
- » Gerek içerde gerekse dışarda olsun Suriyeli diaspora şairlerini birbirlerine yaklaştıran özelliklerinin olması, bir taraftan şairlerin duygu birliğine sahip olduğu olduğuna, diğer yandan diaspora ülkelerinde yaşadıkları trajik sona işaret ettiği anlaşılmıştır.
- » Ülke içindeki ve dışındaki diaspora şiiri, yapı ve tema bakımından halihazırda geniş bir yankı uyandıran bir çok özelliğe sahip olduğu görülmüştür.
- » Ayaklanma/Devrim yıllarında yazılan edebi metinlerin sahip olduğu en önemli özelliğin, zâtın ve kimliğin tekrar ele alınıp anlaşılmasına yönelik olduğu görülür.
- » Diasporadaki Suriye şiirinin görünümü tamamlanmış ya da açık olmayabilir. Zira bu şiir, ülke içinde ifadesini engelleyen koşullar altında olayları yakından resmederken ve şiirin alanı diasporada ülke dışına dağılmış durumda olduğu görülmektedir. Ülke içinde ve savaş şartları altında sıkıntılarla süren çoğu edebi çalışma henüz bizlere ulaşmamasına rağmen gün yüzüne çıkabileceği umudu tek teselli olmaktadır.

KAYNAKÇA

- ‘Ali, Mebrûke ve İsâ eş-Şeyh Hasen. “el-Kasîdetu Tairun Sariku’l-Hannâi ve ene erkudu veraeh”, *Sahîfetu’l-‘Arab*, s. 10079, erişim: 27 Mayıs 2022, <https://alarab.app/>.
- ‘Atûm, Eymen. *Hâviye*, Beyrût: el-Muessesetu’l-Arabiyye li’d-Dirâsâti ve’n-Neşr, 2016.
- Berakât el-Yusuf, Hâzihi’l-cbyât uhizet hilâle likâ’in hâssin ma’ahu bi-târih 18 Eylûl 2021.
- ‘Umrân, Enver. “el-Mevt lâ yagvî’s-sakâra”, *Ceyrûn*, erişim: 12 Eylûl 2022, <https://geiroon.net/archives/61667>.
- Abdu’l-Mevlâ, Muhammed ‘Alâa’d-dîn. *Mâ alâkatu’s-şi’iri bi’s-sevra, mukaddime nazariyye fî kırâati’s-şi’iri’s-Sûrî hilâl el-ıncîcârî’l kebîr*, İstanbul: Merkez Haramûn li’d-Dirâsâti’l-Mu’âsira, 2019.
- Abdu’l-Mevlâ, Muhammed Alâa’d-dîn. “Zehretu huzn ila hayyi’l-va’ir fî Humus”, *el-Ontolojiyyâ*, erişim: 26 Nisan 2022, <https://alantologia.com/blogs/blog/3467/>.
- el-Ahmad, Muhammed. “Berakât el-Yusufun Şiirindeki Korona Salgını”. *I. Uluslararası Arap Edebiyatında Salgın Sempozyumu*, 08 Temmuz 2020. Çev. Yakup Göçmen 158-172. Kilis Üniversitesi Baskı 2020.
- Cemâl, Reşîd. *Mevcun Şâhib*. 1. Baskı, ‘Ammân: Dâru Fadâât, 2016.
- Dugaym, Enes. *Divânu’l-menfâ*. 1. baskı. Dâru’n-Nuhbe li’t-Tibâ’ati ve’n-Neşr, 2017.
- Ebu Şihâb, Râmi. “Kırâatun ma’rifîyyetun li’s-şetâti bed’en mine’n-nefyi’l-evvel”, *Rumman*, erişim: 30 Mayıs 2022, <https://rommanmag.com/view/posts/postDetails?id=4042>.
- el-Es’ad, Hikmet Şâfi. *Netelemmesu’l-kelimât ‘ala’l-cidâr*. Ankara: Sonçağ Kültür, 2020.
- el-Harîrî, Abdullah. “el-Kasîdetu’s-Sûriyye el-cedîde kasîdetun mâ be’de’s-sevra”, *el-Cumhuriyye*, erişim: 8 Ağustos 2022. www.aljumhuriya.net.
- el-Harîrî, Abdullah. *Lâ tensâ kalbeke hâfiyen*. Amman: Dâr Fadâ’t, 2019.
- el-Matrûd, Muhammed. *İsmuhu Ahmed ve zilluhu’n-nâr*. 1. baskı. Beyrut: Dâru’n-Nahdati’l-Arabiyye, 2014.
- Engin, Serkan. “Poetik İmge Nedir?”, erişim: 10 Mart 2023, <https://www.ekdergi.com/poetik-imge-nedir/>.
- Enver ‘Umrân, “el-‘Askerî el-Cemil Kehubub Eylûl”, *Sekâfât*, erişim: 9 Eylûl 2022, <https://dahnon.org/archives/5988>.
- Hac Muhammed, Mâcid. “Eseru’l-lucû’ fi’l-edebi’l-‘Arabî el-mu’âsir el-me’sâtu’s-Sûriyye ‘Unmûzecen”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/24 (Haziran 2020): 261-280.
- Huseyin, Hâlid. “eş-Şi’iru’s-Sûrî fi’s-Şetât kırâ’a fi ru’â nakdiyye” *Ultrâ Savt*, erişim: 31 Mart 2022, www.ultrasawt.com.
- Huseyin, Tâha. *Hisâm ve nakd*, 12.baskı. Beyrut: Dâru’l-‘İlim li’l-Melâyîn, 1985.
- İsmâil, Sâmîr. “eş-Şi’ru’s-Sûrî beyne dâhil ve hâric kasîde vâhîde mektûbe bi kalemi’l-harb”, *Mecelletu’l-Faysal*, Riyad, 2016.
- Mâcid, Muhammed ve Muhammed Faysal ed-Dahîl. “Teceliyyâtu’s-sirâ fi’l-edebi’l-‘Arabî el-mu’âsir ve eseruhu fi harbi’l-Arap mine’s-sirâ’ ve’s-sidâm ila sekâfeti’l-harp fi şî’iri Suriye nemûzecen”, *Mecelletu’l-hareke* 20/2 (2018): 320.
- Metin, Ali K. “Şiirin Paradoksu”, Turk Dili, erişim: 10 Mart 2023, <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/03-AL%C4%B0%20K%20MET%C4%B0N.pdf>.
- Meysûn Şukeyr, “eş-Şi’ir’s-Sûrî fi’l-menfâ ve ‘âlem yahriku kalbehû”, *Rummân*, erişim: 16 Şubat 2017, <https://rommanmag.com/view/post-Details?=2565>.
- Müsâ, İmâdu’d-dîn. “Ke cundiyyin munşak li’t-tevv ve bi-ferdeti hizâ’in vâhîde”, *Savt ultrâ*, 22 Ekim 2016. <https://www.ultrasawt.com>.
- Müsâ, İmâdu’d-dîn. “Siryâzâ şî’iriyye 1-3 ru’â nakdiyye li kasîdeti’s-şetâti’s-Sûrî”, *Safahâtu’s-sekâfe*, erişim: 5 Mart 2022, <https://syria.alsafahat.net>
- Sa’dûn, Muhammed. *eş-Şi’riyye fî divân Bedir Şâkir es-Seyyâb*. Beskara: Câmîatu Muhammed Haydar Kulliyetu’l-Âdâb, Risâlatu Mâcistîr, 2010.
- Süleyman, Mâzin ‘Aksem. “Mukârabe nakdiyye li’s-şiiri’s-Sûrî fi zemeni’s-sevra ve’l-harâp”, en-Nahâr, erişim: 6 Eylûl 2022, <https://nahar.news/281817>.
- Süleyman, Mâzin ‘Aksem. *Harekiyyetu’s-şâgilâti’l-kiyâniyye muheyminâtun şî’iriyye fî zemeni’s-sevra ve’l-harb fî Suriye 2011-2018*, İstanbul: Muzâyik li’d-Dirâsât ve’n-Neşr, 2019.

EXTENDED ABSTRACT

An attempt to think about the concept of classical must first of all not lose sight of the essential qualities of the texts that take the title of classical. Perhaps the most important feature of classical texts is the ability, which we can summarize as “permanence”, to address beyond its age and context. Another feature of the classic is its normativity, in the sense that it is firstly a criterion among works in its class. However, the normative nature of the classical means that it has an ethical and political authority over the actions of its interlocutors beyond this epistemic meaning. In this respect, the classical, which expresses criticism of reality, corresponds to a horizon that points to the (ideal) situation for its reader. If we pay attention, these basic qualities of the classical play a decisive role in the existential relationship it establishes with tradition. It can even be said that it establishes a reciprocal, circular, dialogical relationship with the classical tradition.

Syrian poets inside and outside the Syrian lands are depicting the war that has been going on in Syria for more than eleven years. In their poems, they speak of positions condemning the war and resenting its ugly results, the bloodshed that this war leads to, and the forced displacement of millions of Syrians.

This study seeks to shed light on texts by Syrian poets that were said in the period between the beginning of the war in 2011 and 2018, these poets who live this war with the scourge it reflects on them and their compatriots. This study has also dealt with the most prominent names given to this poetry by scholars. The poetry here conveys a realistic and accurate picture of the tragedies the Syrian people suffer from the brutal killing and destruction that prompted many Syrians to migrate and seek refuge in neighboring countries; A sister or a friend, as this poetry has been imprinted with the tragedy that the people are living through and are still living under the weight of the ruling regime in Syria.

Some scholars have also called revolutionary poetry what was said in this period, and the hardships and disasters that were characterized by it. Among the scholars are those who called this poetry at this defining stage in the history of Syria and its people the poetry of the diaspora that we used in this research because the diaspora is a collective state that is achieved under duress, where millions of people are forced to leave their homeland without any guilt or a crime they have committed. These are the models of the victim according to cognitive studies diaspora; According to the studies of Robin Cohen and William Safran, all conditions of the diaspora are fulfilled in them. This type of literature includes everything that was written about the revolution after 2011. The presence of his companions was distributed between inside and outside.

In addition, the study clarified the most important common features that brought together poets of the Syrian diaspora, and this indicates the unity of feelings and emotions experienced by these poets. The speed of being affected by the event was one of the features that characterized these poets; The poets were busy documenting the moment of the event and conveying it under the pressure of the present moment. The phenomenon of new titles was a prominent feature of the poets of the diaspora, as these titles highlight the cultural differences and the difference in cultures that appeared clear in the hearts of the poets. The poets' expression of the phenomenon of migration had a great feature that colored their poetry at this stage. As for the poetic image, it was characterized by an imperfection, as if these poets intend to convey the psychological state in which they live instead of the poetic image that does not reach the reader completely.

The study focused on the artistic characteristics that dominated the poetry of the revolution among the poets of the diaspora at home and abroad, In terms of form and content, and we have mentioned the most important of them to avoid prolongation. It was the subject of the new lexical field, in which poets mobilized a new class of vocabulary belonging to the lexical field of revolution and war. In addition to the presence of the political discourse, including the names of historical places and personalities that were mentioned in the texts, with specific and important connotations at the present moment. The diversity of forms of poetic writing was one of the most important characteristics that appeared in this poetry. It ranged from a single-syllable text to a multi-syllable text, and the traditional form of the ta'filah and prose poem. The poems of this period were characterized by their openness to the narrative, dramatic and epic levels, endowing them with great allegorical and symbolic energy. The phenomenon of repetition is one of the most prominent characteristics that characterized the poetry of this period, including its many aesthetics that generate several suggestions, helping poets to reach what they want to express easily. The poets also relied on the extensive use of metaphor, which in turn opens the text to interaction relationships based on influence and influence. The form of the poem is one of the most prominent characteristics that distinguished Syrian poetry in the diaspora, as poets of this period did not adhere to the column of poetry and traditional metrics, but rather sided with the activism poem (free poetry) and the prose text, along with those who were known to write metered and rhymed poetry.